№ 91 ՇԱԲԱԹ ԱՊՐԻԼԻ 29

1906

ԵՐԵՍՈՒՆՉՈՐՍԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՇԱԲԱԹ ԱՊՐԻԼԻ 29 № 91

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 ռուբլի. կէս տարվանը 6 ռուբլի. առանձին համարները 5 կոպէկով.

Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցէն. Тифлисъ, редакція «Мшакъ». Կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».

Տէլէֆօն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (բացի կիրակի և տօն օրերից)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով.

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպէկ.

Տէլէֆօն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲԱՑՎԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՄՇԱԿ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԼՐԱԳՐԻ

ՆԵՐԿԱՑ 1906 ԹՒԱԿԱՆԻ ՀԱՄԱՐ

(34-ՐԴ ՏԱՐԻ)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆԸ. «Մշակի» տարեկան գինը 10 ռուբլի է, տասն և մէկ ամսվանը հրմէջ 10 ռ., տասն ամսվանը՝ 9 ռ., ինն ամսվանը՝ 8 ռ., 8 ամսվանը՝ 7 ռ., եօթ և վեց ամսվանը՝ 6 ռ., հինգ ամսվանը՝ 5 ռ., չորս ամսվանը՝ 4 ռ., երեք ամսվանը՝ 3 ռ., երկու ամսվանը՝ 2 ռ. և մի ամսվանը՝ 1 ռուբլի։ Ապրիլի 1-ից մինչև 1 յուլիսի 2 ռուբլի։

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ. Ամերիկայի բաժանորդները պէտք է վճարեն տարեկան 6 դոլար. Եւրօպայի բաժանորդները՝ 30 ֆրանկ. Պարսկաստանի բաժանորդները՝ 10 ռուբլի։

«Մշակին» գրվել կարելի է ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆԸ. (Բաղարնաա և Բարօնսկայա փողոցների անկիւնը)։ Ստորագրվել կարելի է միայն ամսի 1-ից։

Կայսրութեան ուրիշ քաղաքներից «ՄՇԱԿԻՆ» գրվելու համար և առհասարակ նամակներ և ծրարներ ուղարկելիս, պէտք է դիմել հետևեալ հասցէով։ ТИФЛИСЪ, Редакція „МШАКЪ“ իսկ արտասահմանից՝ TIFLIS, Rédaction du journal «MSCHAK».

Յայտարարութիւններ ընդունվում են բոլոր լեզուներով։

ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

ԵԳՈՐ ԱՒԱԳԵԱՆ ԴԱՒԹԵԱՆԻ

քոյրերը խորին շնորհակալութիւն են յայտնում սիրելի և անմոռանալի եղբօր հոգեհանդիսաներին և թաղման ներկայ եղողներին և նրանց, որոնք իրանց մասնակցութիւնը արտայայտեցին հեռագիրներով և նամակներով։ 1—1

Հոգաբարձութիւնը Մարիամեան Յովնանեան օրիորդաց ուսումնարանի պատիւ ունի յայտնել, որ կիրակի օրը, ապրիլի 30-ին կատարվելու են ս. Սահակեանցի անապատի եկեղեցում ս. պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտաման կարգ ուսումնարանի հիմնադրի

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՍՏԵՓԱՆՆՈՍԵԱՆ ՅՈՎՆԱՆԵԱՆԻ

մահվան 18-րդ տարեդարձի օրը։ Հոգեհանգստի սկիզբն է 12 ժամին ցերեկվայ։ 1—2

ԵՂԲԱՅՐԻ

ՄԵԼԻՔ-ՄԱՐՈՒԹԵԱՆՑՆԵՐԻ

Առևտրական խանութը սոյն ապրիլի 1-ից ՓՈՆԱԴՐՎԱԾ է Սիմոն փողոցից Ա. Մանթաշեանի նոր շէնքը, որ գտնվում է հին ծածկած բազարանային կից։

Մուտքը բազարանայից եւ Մանթաշեանի շարքերից (Манташ. ряды) №№ 30, 31, 32, 33, 40 և 41.

(կ. շ. ու.) առ. 3—10

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Ապրիլի 20-ին թոյլատրութիւն ստանալով՝ բաց ենք անում բաժանորդագրութիւն

„ՀԱՅ ՄՈՒԶԱ“

Դրական, բանաստեղծական-գեղարուեստական պատկերազարդ շաբաթաթերթի, հետևեալ բաժիններով՝ 1. Բանաստեղծութիւններ. 2. Արձակ գեղարուեստական բանաստեղծութիւններ. 3. Թատերական գրուածքներ. 4. Ժողովրդական բանահիւսութիւններ. 5. Նմուշներ լայնդոյն արտադրութիւններից. 6. Կենսագրականներ գրողների, բանաստեղծների, երաժշտագէտների և այլ գեղարուեստագէտների մասին. 7. Քննադատութիւններ. 8. Երաժշտութիւն և երգ. 9. Գօտ-արվեստ և 10. Յայտարարութիւններ։

Տարեկան բաժանորդագինը Ռուսաստանում 5 ռ., արտասահմանում՝ 6 ռ., հատի տակ 10 կ.։

«Հայ Մուզան» գործակիցներ կունենայ քաղաքներում և գաւառներում։ Տասը բաժանորդ գտնողը թերթը ձրի կստանայ։ Յայտարարութիւնները ընդունվում են ամեն լեզուներով, մատչելի գներով։

Դէպի այն բոլոր խմբագրութիւնները, որոնք մեր յայտարարութիւնը ձրի կը տպագրեն և մեր հետ իրանց թերթերի փոխանակութիւնը կը յարգեն, «Հայ Մուզան» ցոյց կը տայ փոխադարձ նմանօրինակ վարմունք։

«Հայ Մուզան» կը հրատարակվի լուրջ հիմքերի վրա և միշտ ձեռնպահ կը մնայ նեղ կուսակցական պրոգրամներից։

Հրաւիրում ենք հայ բանաստեղծներին և հեղինակներին աշխատակցել։ Խնդրում ենք հայ նկարիչներին և ձեռնհաս խմբագրութիւններին չը զլանալ աջակցութիւն ցոյց տալ այս նոր գործին մատչելի միջոցներով՝ թէ պատկերներով, կլիշէներով և թէ կարեւոր խորհուրդներով։ Թերթը լոյս է տեսնելու Թիֆլիս, Հերմէս տպարանում։

Ժամանակաւոր հասցէն՝ Шулаверы, редакція «Гай Муза».

2—5 (առ) Խմբագիր-Հրատարակիչ՝ Գրիգոր Բալասանեան

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Թիֆլիս քաղաքի բնակիչ այլերի առիթով գրած պարտադիր որոշումների § 13-ի հիման վրա, քաղաքային վարչութիւնը խնդրում է բնակիչ այլերին ապրիլի 30-ին, ցերեկվայ ժամը 11-ին Ուպրավան նշանաթիթեղներով (бляха) և պարտադիր կանոնների տեսարկներով բնակիչ կոմբերի տանուտէր (староста) և թեկնածու ընտրելու համար։ (առ) 1—2

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Առաջին քայլ. Վերջին տեղեկութիւններ. Պետական Դումայի բացումը. Մամուլ. Պետական Դումայի ընտրութիւնների շուրջը. Դաշնակցութեան մասին. Գիւղացիական պատգամաւորների խորհրդակցութիւնը. Թրքահայերի յաղթանակը. Երկաթուղու ճիւղի անհրաժեշտութիւնը Դանձակի հայերի համար. Երիտասարդ թուրք մամուլը. Ամենքը հաւասար են օրէնքի առաջ. Զեկուցումն նպատակացոյց յանձնաժողովին Արէշ գաւառի վասաստանի գիւղերի մասին. Ծխախոտի վաճառումը և կազմակերպելու կարիքը. Ներքին լուրեր. Ռուսական տեղեկութիւններ.— ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.— ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.— ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ.—Բազդ չունի։

ԱՌԱՋԻՆ ՔԱՅԼԸ

I

Մեծ հաճութեամբ ընդունում ենք Պետական Դումայի պատգամաւոր Պետրունկեվիչի ճառը, որ նա արտասանեց Դումայի բացման օրը։

Եւ մենք լցված ենք խորին բերկրութեամբ, որ ժողովրդական ներկայացուցիչները նախ և առաջ յիշեցին մարտնչողներին և կռուի մէջ զրկանքներ կրածներին։

III

Ներում են պահանջում։ Ո՞ւմ համար։ Քաղաքական յանցաւորների համար։ Դրանք յանցաւոր են միայն պայմանաւոր կերպով։

Նա, ով պահանջում էր սահմանադրութիւն կամ կօնստիտուցիա Ռուս ստանի համար, այսօր օրինական քաղաքացի է, բայց երէկ յանցաւոր էր։

Նա երէկ մի այնպիսի յանցաւոր էր, որի համար հասարակ բանտը բաւական չէր իրեն պատիժ, այլ պէտք է պատրաստ լինէր և աքսոր գնալու, և ստանալիք աշխատանքների դառապարտվելու և նոյն իսկ կախաղան բարձրանալու։

Եւ բանտերում նստած քաղաքական յանցաւորների մեծագոյն մասը այդ տեսակ յանցաւորներ են եղել վերջին տասնեակ տարիներում։

Նրանք յանցաւորներ չեն։

Այդ տեսնում են ամենքը այսօր։

IV

Քաղաքական դատապարտը, քաղաքական տեսակէտը և հայեցակէտը պէտք է անձեռնամխելի համա մնան։ Դա է նորագոյն կեանքի պահանջը։

Եւ այդ պահանջը պէտք է իրագործվի քաղաքական կեանքի առաջին բոպէներից իսկ։

Այնտեղ, ուր սկսում է գործել ամբողջ ազգը, այնտեղ, ուր հասարակական կարծիքը հանդէս է գալիս իր ամբողջ զօրութեամբը, այնտեղ, ուր ժողովրդական քննադատական ոգին գործում է իր բոլոր ոյժով, իրաւանչիւր նոր քաղաքական հայեցակէտ և գաւանանք ոչ միայն վատնդաւոր չէ, այլ և մեծապէս կարող է նպաստել ազգի քաղաքական զարգացմանը։

Քաղաքական գաւանանքի ազատութիւն—դա այն անհրաժեշտ օդն է, որը պէտք է շնչէ նորոգվող հասարակութիւնը։

Ա. Բալանթար

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Թիֆլիսի Նպաստամատոյց Յանձնաժողովը իր վերջին նիստի մէջ կայացրեց մի քանի որոշումներ։

Յանձնաժողովը քննութեան առաւ Ուլիա-Նորաշէնի կործանված տների շինութեան հարցը և հնարաւոր գտաւ որ առայժմ յատկացնվի կործանված տների վերաշինութեան համար 10,000 ռուբլի, տակաւն այն պայմանով, որ յատուկ ճարտարապետ ուղարկվի, որպէս զի նոր ձևով տներ կարելի լինի հիմնել։

Սակայն յանձնաժողովը լսեց պ. Արսէն Քալանթարի մանրամասն զեկուցումը Բագա և այլ գիւղերի մասին։ Այդ զեկուցումը առ հիմն կը տպագրենք։

Առայժմ յանձնաժողովը վերահաստատեց իր նախկին որոշումը 15,000 ռուբլի յատկացնել Բագայի և Գանձակի միւս գիւղերի օգնութեան համար և ուղարկել Զարգարլու 2 վագոն ալիւր, կարօտեալներին բաժանելու համար։

—

Մենք յայտնել կինք մեր ընթերցողներին, որ Ղազախի գաւառի մի քանի հայ գիւղերը չեն կարողացել ապրիլի 25-ին ներկայ գտնվել Ղազախում և մնացել էին այն ցուցակից դուրս, որով հայերը վճռել էին գեներալ Լեվիցկուն վնասների գումարը։ Այդ գիւղերին տրված է վճարելու նոր ժամանակամիջոց մինչև ապրիլի 30-ը։ Ո քան մեզ յայտնի է, գիւղացիները արդէն կարողացել են գտնել հարկաւոր գումարը։ Այդ գիւղերն են՝ Ներքին Կարմիր-Ալրիւր, Նովոյ և Զարթան։

—

Կրզան գիւղի ապրիլի 25-ին ապանված հայերն են Սօսան Մայիլեան (տասնուհինգ տարեկան), Բէգմերզի Երեմեան, Ասլան Ղազարեան և Գրիգոր Ոսկանեան։

—

Կրզանցիները, անապահով զգալով իրանց գիւղական շրջանում, խնդրում են որ նրանց ցանքերը կամ որոշ գնահատութեամբ յանձնվին ուրիշներին, կամ գնուրական հոգոյութեամբ հնձվին։ Կարելի է օգնել գործին և այն ժամանակ երբ գիւղի շրջանում կը գտնվում կը յատուկ պանակ-խումբ մինչև երկրագործական աշխատանքների վերջանալը։

Պէտք է ցաւել, որ այդտեղ պահակխումբ նշանակելու հարցը, որ յարուցված է եղել վաղուց, մինչև այժմ ընթացք ստացած չէ եղել։

—

Կրզանի մօտ գտնվող և նրանց թշնամի Բոզաղանլու և Զլօվդարլու գիւղի թուրքերը նախօրօք վճռած են եղել այս տարի ա՛ր չը բարձրանալ։ Վերջին դէպքերից յետոյ նրանք գտաբերել են գիւղ և քաշվել Կուր գետի միւսը ափը։

ՊԵՏԱԿԱՆ ԴՈՒՄԱՅԻ ԲԱՑՈՒՄԸ

(Պետերբուրգի հեռագրական գործակալութիւն)

Պետերբուրգ, ապրիլի 27-ին։ Այսօր առաւօտեան ժամը 9 և 25-ին թօպէին, թագաւորը, Կայսրուհիները և Մեծ Իշխան Միխայիլ Ալէքսանդրովիչը կայսերական «Ալէքսանդրիա» զբօսանաւով մեկնեցան Պետերհոֆ։ Հասնելով Պետերբուրգ, Օգոստափառ անձինք տեղափոխվեցին «Պետերհոֆ» կայսերական շոգեմակոյկը, որին ուղեկցում էր «Բուսնչուկ» շոգեմակոյկը (որի մէջ գտնվում էր զբաղարանը)։ և ուղղվեցին զէպի Պետրոպաւլեան բերդը։ Նորին Մեծութիւնները և Նորին Բարձրութիւնը երկրպագելով Ռուսաց Կայսերական Տան դամբարանին և վերջապես նախնիների աճիւնին, վերադարձան շոգեմակոյկը և մեկնեցին Զմեռային պալատը։ Ժամը 1-ին սկսվեց ժողովը այն անձանց, որ պէտք է ներկայ լինէին Բարձրագոյն ելքին։ Ժամը 1-ից յետոյ սկսվեց հանդիսաւոր գնացքը դէպի Գեորգէվի դահլիճը համաձայն արարողութեան։ Թագաւոր Կայսրը, «Տէր, պահեա զկայսր մեր» օրհներգով ասողացաւ կայսերական բեգալիաների հետևից։ Նրան հետևում էին պալատական մինիստրը և 2 օրապահ գնդերապետներ։ Թագաւորն հագած ունէր Գրէօրգիէվի գնդի համազգեստ։ Հանդիսաւոր հանդէսով առաջ ընթացաւ Կայսրուհի Մարիա Թէօդորօվնան, Նրա հետից Կայսրուհի Ալէքսանդրիա Թէօդորօվնան, ապա հետևում էին Մեծ Իշխանները և Մեծ Իշխանուհիները։ Նոցին Մեծութիւնները կանգ առան պատրաստած տեղերում գահական դահլիճում։ Արարողապետները, հօֆ-մարշալը, առաջին պաշտօնեաները կանգ առան գահի պատանդանի մօտ։ Միտրոպօլիտը—պալատական հոգևորականութեան հետ միասին գիմաւորեց Թագաւորին և Թագուհուն։ Ժամը 1½-ին սկսվեց հանդիսաւոր մաղթանք, որ վերջացաւ 1¾-ին։ Թագուհի Կայսրուհիները նստեցին գահի աջ կողմում յատկացրած բարձր մի տեղում, Մեծ Իշխանները գբաւեցին գահի սորին երեք աստիճանները, իսկ գեներալ-լեյտենանտները՝ գահի պատանդանը։ Ապա Թագաւորը գահ բարձրացաւ։ Պալատի մինիստրը Թագաւորին ներկայացրեց ծրար, Թագաւորը բացեց ծրարը և, կանգնած, բաց գլխով, արտասանեց ճառը, որից յետոյ Թագաւորը սկսեց իջնել գահի աստիճանից։ Ապա Նորին Մեծութիւնները հեռացան ներքին սենեակները։ Անգամին ամբոխը, կանգնած Պետական Դումայի անդամների անցնելու ճանապարհի վրա, անդամներին դիմաւորում և ուղեկցում էր ցնծագին «ուրա»-ներով։ Երբեմն ամբոխը այն աստիճան խռնվում էր, որ միայն պատգամաւորների կոչերն էին կարողանում անցնել։ Լսվեցին աղաղակներ «Կեցցէ Դուման, ամենայն»։ Ոստիկանութիւնը շուտով բացեց ազատ ճանապարհ, բայց ամբոխը շարունակում էր շրջապատել Դուման։ Պատգամաւորները գլուխները բաց ողջունում էին ամբոխին և դանդաղութեամբ մօտենում էին Դումայի դռան։ Ցերեկվայ ժամի 4-ին Դումայի Եկատերինայի դահլիճում միտրոպօլիտ Անտոնին մաղթանք կատարեց, որին ներկայ էին Դումայի անդամները և Դումայի բացման համար ժողովված բարձր աւագանին։

Պետերբուրգ, 27 ապրիլի։ Պաշտօնական։ Սոյն ապրիլի 27-ին տեղի ունեցաւ նոր օրէնսդրական հասատատութիւնների բացման առիթով Բարձրագոյն ելքը դէպի Զմեռային պալատ։ Գեորգէվի դահլիճում հանդիսաւոր մաղթանք կատարելուց յետոյ, Նորին Մեծութիւնները, Կայսերական Տան, Պետական Խորհրդի, Դումայի, Գառավարչական Սենատի և Կայսրութեան բարձր պաշտօնեաների ներկայութեամբ, Նորին Կայսերական Մեծութիւնը բարեհաճեցաւ դիմել Պետական Խորհրդին և Դումային հետևեալ շնորհաւորական խօսքով։

«Ամենաբարձրեալ Նախախնամութեան կողմից հայրենիքի բարեքի համարենձ յանձնած հոգատարութիւնը դրդեց Ինձ կոչել ժողովրդի ընտրեալներին օրէնսդրական աշխատութեան մէջ Ինձ աջակցելու համար։ Դէպի Ռուսաստանի լուսաւոր ապագան ունեցած եռանդուն հաւատով ես ողջունում եմ յանձին ձեր այն լաւագոյն մարդկանց, որոնք Իմ հրամանի համաձայն ընտրված են Իմ սիրելի հպատակների կողմից։ Դժուար և բարդ աշխատանք կայ ձեր առաջ։ Բայց հաւատում եմ, որ ձեր, դէպի հայրենիքը ուղղեցած սէրը և նրան ծառայելու սրտագին ցանկութիւնը կոգևորէ և կը միացնէ ձեզ։ Իսկ ես անխախտ կը պահպանեմ Իմ շնորհած հաստատութիւնները այն խորին համոզմունքով, որ դուք ձեր բոլոր ոյժերը կը նուիրէք ամենուրեք ծառայելու հայրենիքին, պարզելու համար Իմ սրտին այնքան մօտ գտնվող գիւղացիութեան, ժողովրդի լուսաւորութեան և նրա բարօրութեան զարգացման կարիքները։ Յիշելով հանդերձ, որ պետութեան հոգեկան մեծութեան և բարեկեցութեան համար անհրաժեշտ է բացի ազատութիւնից, և իրաւունքի վրա հիմնված կարգ ու կանոն։ Թող կատարվեն Իմ սրտագին ցանկութիւնները տեսնել Իմ ժողովրդին բախտաւոր և Իմ որդուն իբրև ժառանգութիւն տալ մի ամուր, բարեկարգ և լուսաւոր պետութիւն։ Թող Տէրը օրհնէ Իմ աշխատութիւնները, Պետական Դումայի և Խորհրդի ազնիւ գործակցութեամբ։ Թող սրանից յետոյ այս օրը յիշատակվի օր Ռուսաց Երկրի բարոյական պատկերի վերանորոգութեան, օր նրա լաւ ոյժերի վերածնութեան։ Զեռնարկեցէք ուղիղ հաւատով այն աշխատանքին, որի համար Ես ձեզ կոչեցի, և արդարացրէք արժանաւորապէս Իմ և ժողովրդի հաւատը։ Թող Աստուած օգնէ ձեզ»։

Իբրև պատասխան Կայսերական շնորհաւորութեան, դանլիճը զրդեց միաձայն, երկարատև բարձր «ուրա»-ներով, իսկ գահական դանլիճի վերնասրահներում գտնվող Պրէսբրաժէնսկի գնդի երգչախումբը մի քանի անգամ նուագեց ժողովրդական օրհներգը։

Պետերբուրգ, 27 ապրիլի։ Առաւօտեան ժամի 10-ին զանգակների միաձայն զօանչիւնը ազդարարեց մեծ հանդիսի մասին։ Եկեղեցիներում պատարագ մատուցվեցին։ Զմեռային պալատի շուրջը գտնվող փողոցներում անսովոր կենդանութիւն։ Նէվսկի և Մօրսկոյ հրապարակներում խռնված է բազմաթիւ ժողովուրդ։ խանութները փակ են, իսկ տները զրօշակներով զարդարված։ Ամենուրեք շրջում են ոստիկաններ, զինուորական պահակներ։ Գործարանային բոյսերում հանգիստ է, համարեա ամեն տեղ, շատ քիչ բացառութեամբ սովորական աշխատանքները շարունակվում են։ Գոստը չէ գործում։ Օրն անցաւ առանց միջադէպի։ Դումայի անդամներ, Պետրունկեվիչը և Բոդիչէվը Տաւրիկեան պալատի մօտ գիմաւորվում են խուռն ամբոխից ոլանոնաներով և ուրախագին աղաղակներով։ Պատգամաւորները պատասխանում էին. «Կեցցէ ազատութիւնը» բարեկամական բացագանչութեամբ։ Նէվսկում ուժգին թնդացին ցնծագին «ուրա»-ներ։

Պետերբուրգ, 27 ապրիլի։ Մաղթանքից յետոյ, ցերեկվայ ժամը 5-ին Դումայի անդամները գումարվեցին նիստի դահլիճում։ Նախագահական աթոռի վրա բազմեց ստաս-սէկրէտար Ֆրիշը և հաստատեց Կայսրի կամքի ժողովը բացված լայտարարեց, շնորհաւորելով Դումայի անդամներին մի ճառով, ապա առաջարկեց համաձայն Դումայի կանոնների 31-րդ յօդուածի, ստորագրել հանդիսաւոր խոսքումը։ Ստորագրութիւնից յետոյ, Ֆրիշը առաջարկեց Դումայի նախագահ ընտրել։ Երդուեալ-հաւատարմատար Մուրոմցեվ ստացաւ 426 ձայն, որպէս թեկնածու։ Աչքի առաջ ունենալով այդ բանը, Ֆրիշը առաջարկեց առանց քուէարկութեան, միաձայն ընտրել Մուրոմցեվին նախագահ, որը և եղաւ։ Ընտրութիւնը ընդունվեց սրտագին ծափահարութիւններով։ Պետրունկեվիչը արտասանեց շնորհաւորական մի ճառ, որին Մուրոմցեվը պատասխանեց նոյնպէս ճառով։ ապա Մուրոմցեվը առաջարկեց ամֆիթատրոնում Դումայի անդամների հետ միասին տեղ բռնած կողմնակի անձանց, թողնել դահլիճը, որից յետոյ Մուրոմցեվը յայտարարեց նիստը փակված։ Հետևեալ նիստը կայանալու է շաբաթ օրը, առաւօտեան ժամի 11-ին։

Պետերբուրգ, 27 ապրիլի։ Պետրունկեվիչը իր ճառում ասաց. «Պատի պարտականութիւնը, մեր խղճի պարտականութիւնը հրամայում է, որ մեր առաջին մտածողութիւնը, մեր առաջին ազատ խօսքը նուիրված լինի նրանց, որոնք իրանց ազատութիւնը նուիրեցին մեր թանկագին հայրենիքի ազատագրութեան համար։ Երկրի բոլոր բանտերը լի են, հազարաւոր ձեռքեր մեկնվում են դէպի մեզ յուսով և թախանձանքով։ Ես զգանում եմ, որ մեր խղճի պարտքը ստիպում է մեզ ամեն ջանք գործադրել ինչ որ հնարաւոր է մեր դրութեան մէջ, որպէս զի Ռուսաստանի գնած ազատութիւնը այլ ևս ոչ մի զոհ չը պահանջէ»։ Վերջում հեռատը նկատեց. «Թէև այժմ այդ հարցը չի քննվի,—քանի որ դա երկար քննութեան կենթարկվի, երբ պէտք կը լինի պատասխանել Թագաւորի արտասանած գահական ճառին, բայց և այնպէս այժմ չենք կարող սանձել խղճի այդ աղաղակը, չենք կարող չասել,—որ ազատ Ռուսաստանը պահանջում է բոլոր տանջվածների ազատութիւնը»—հետևում են դղրդիչ ծափահարութիւններ։ Մուրոմցեվը Դումային խորին շնորհակալութիւն յայտնեց իրան նախագահ ընտրելու համար և մատնացոյց արեց, որ նախագահ ընտրելը—մի քայլ է Դումայի համար կազմակերպվելու մի պետական հաստատութեան մէջ, որ կոչված է կատարելու մի մեծ գործ։ «Ժողովրդի կամքը—ասաց Մուրոմցեվը,—այստեղեան աւելի արդար և մշտական արտայայտութիւն է ստանում, գործելով անսասան օրէնքների և օրէնսդրական հաստատութիւնների հիման վրա, և ցանկութիւն յայտնեց, որ ամենքը այնքան ոյժ ունենային, օր իրանց ուսերի վրա կարողանային տանել առաջիկայ ծանր աշխատանքը հայրենիքի բարիքի համար. յոյս յայտնեց որ գործը առաջ կընթանայ դէպի սահմանադրական միապետի արտօնութիւնները տաճած պատշաճ յարգանքի հիման վրա,—կառավարութեան լիակատար վերանորոգութեան պայմանով։

ՄԱՄՈՒԼ

Վիտտէի հրաժարականը շարունակում է զբաղեցնել հասարակական կարծիքը և մամուլը։ «Руск. Вѣдомости» լրագիրը գրում է.

«Վեց ամիս ընդհանուր դժգոհութեան, ընդհանուր յանդիմանութիւնների, երբեմն նաև զայրոյթի—անա կոմս Վիտտէի կառավարութեան գումարը։ Մարդիկ, որոնք ամենաարբեր ուղղութիւններ ունեն, ամենաանհաղա հայեացքների տէր են Ռուսաստանի ապագայի և երջանկութեան մասին, միանում էին այժմ ընկած մինիստրի լիակատար դատապարտութեան մէջ։ Մայրահեղ ձախակողմեանները մինչև մայրահեղ աջակողմեանները, գրեթէ ամենքը դատապարտում էին կաբինետի և նրա պետի գործողութիւնները։ Իր ամբողջ կառավարութեան ընթացքում կոմս Վիտտէն չը կարողացաւ գտնել ոչ մի հասարակական խումբ, ոչ մի քաղաքական կուսակցութիւն, որը արտայայտէր նրան իր համակրութիւնը։ Մի ժամանակ, հոկտեմբերի 17-ի դաշնակցութիւնը, որպէս թէ պատրաստ էր աջակցութիւն ցոյց տալ մինիստր-նախագահին, բայց իր համաժողովի մէջ այդ կուսակցութիւնն ևս հրաժարվեց նրա քաղաքականութիւնից և մեծամտութեամբ պախարակման ենթարկեց նրան։ Հասարակութեան այդպիսի վերաբերմունքի պատճառով, կոմս Վիտտէի հրաժարականը անխուսափելի էր։

«Եւ սակայն հրաժարվող մինիստր-նախագահը, անկասկած կապել է իր անունը պատմական խոշոր դէպքի հետ։ Նրա ամենանպատակային զեկուցումը, որ միաժամանակ հրատարակվեց հոկտ. 17-ի մանիֆէստի հետ, շատ արագ մաքրէ է պարունակում, որ ամեն մի պետական անձն, հասարակութեան մեծ մասի աջակցութեան վրա յոյսը դնող, համարձակ կարող է իր ծրագրի հիմք դնել։»

Ապա լրագիրը բացատրում է, թէ ինչ էր Վիտտէի անաջողութեան պատճառը։

«Կոմս Վիտտէն ցանկացաւ ձեռք բերել և հասարակութեան համակրութիւնը և այսպէս կոչված ազդեցիկ շրջանների բարեհաճութիւնը և անա այդ փորձի մէջ հաջեցնել անհաշտելին և համաձայնեցնել անհամաձայնը, նա լիակատար պարտութիւն կրեց»։

*

Արտասահմանեան մամուլը գրեթէ հակառակ կարծիք է յայտնում Վիտտէի հրաժարման մասին։ Նա այդ հրաժարման մէջ տեսնում է միայն բէակցիայի յաղթանակը։ Օրինակ, «Դէյլի Թէլեգրաֆ» լրագիր Քեթակիցը հաղորդում է, որ կոմս Վիտտէի հրաժարականը վաղուց վճռված էր պալատական կուսակցութեան կողմից, որի գլուխներն են Տրէպով և Պոբեդոնոսցով. սպասում էին միայն փոխառութեան, որի աջողութեան մէջ տեսնում էին աւտոկրատիայի (ինքնակալութեան) խրախուսումն։ Գերմանկինից պատասխանները սպասում են, որ նա կը մտցնէ սահմանադրութեան մէջ արգելք Դումային քննել հարցերի գլուխը։

«Թայմս» լրագիրը հետևեալ կարծիքն է յայտնում։

«Պատական կուսակցութիւնը երբէք չէր դադարում մեղադրել Վիտտէին իբրև վանգաւոր նօվատոր և ընտրութիւնների ելքը նրան տուեց սաստիկ զէնք։ Կոմս Վիտտէն գուշակում էր սորուկ Դումա, կազմված ազգէտ մարդիկներից։ Դէպքերը ցոյց տուին սակայն, որ նա բոլորովին չը հասկացաւ դրութիւնը։ Դրանից պալատական կուսակցութիւնը այն եզրակացութիւնը հանեց, որ նա պէտքական չէ իր պաշտօնի համար։ Նրան աջողվեց տապալել Վիտտէին, բայց դժուար է հասկանալ, թէ հին բէժիմը ինչ օգուտ կարող է քաղել նրա անկումից։ Յամենայն դէպս կոմս Վիտտէն ծառայում էր հին կարգին աւելի լաւ, քան այժմեան բիւրոկրատներից ով և իցէ։ Միայն նա կարող էր յուսալ, եթէ ոչ անջատել ընդդիմադրութիւնը, գոնէ հիմք դնել նրա հետ կոմպրոմիս անելուն»։

Ազատամիտ «Մանչեստր Գարդիան» լրագիրը Վիտտէի անկման մէջ տեսնում է բէակցիոնէրների յաղթութիւնը։ Այդ հրաժարականը դարձնում է սահմանադրական շարժման ապագան Ռուսաստանում աւելի մայլ, քան կարելի էր սպասել։

Գերմանական մամուլը նոյնպէս Վիտտէի անկման մէջ տեսնում է բէակցիոնական և Դուրնովոյի կուսակցութեան յաղթանակը և գտնում է, որ այս անկման հետևանքը կը լինի սահմանադրական անգութ կռիւների նոր դարաշրջան։

Այս ամենը ցոյց է տալիս, որ կոմս Վիտտէն մեծ վարկ և համարումն ունէր արտասահմանում, քան մեզ մօտ։ Դժուար թէ մեր մէջ ում և իցէ մարդով անցն է, որ նրա հրաժարականը կորուստ է ռուսական ազատագրական շարժման համար։

Մենք յաճախ ասիթ ենք ունեցել յայտնելու, թէ Պետական Դումայի դէմ բոյկոտ հրատարակելը քաղաքական տհասութեան և խակութեան ապացոյց է և այդպէս վարվողները դժուար թէ Ժողովրդի իսկական բարեկամներ և նրա շահերի պաշտպաններ լինեն։ Եւ արդարև, բոյկոտ հրատարակող կուսակցութիւնները իրանք հետդհետէ գալիս են այն եզրակացութեան, որ իրանց արածը մի մեծ սխալ էր։ Դեռ շատ վաղուց սոցիալ-դեմոկրատների փոքրամասնականների կուսակցութիւնը, մերժելով բոյկոտի միտքը, ազատութիւն էր տուել իր անդամներին մասնակցել Պետական Դումայի ընտրութիւններին։ Այժմ լրագրները հաղորդում են, որ ռուսաց սոց. դեմօկ. կուսակցութիւնը արտասահմանում կայացած իր համագումարի մէջ, որին մասնակցում էին թէ մեծամասնականները և թէ փոքրամասնականները, վերջնականապէս մերժել է Դումայն բոյկոտի ենթարկելու միտքը, դաներով, որ կուսակցութեան մի մասի նախկին որոշումը լոկ թիւրիմացութեան արդիւնք է։

Մեզանում, մենք գիտենք, որ բոյկոտ հրատարակողները գլխաւոր պատճառ են բերում այն որ ընտրութիւնները ժողովրդական չեն, այն է չեն կատարվում քառեակ սիստեմով, այն է գաղտնի, հաւասար, ուղղակի և ընդհանուր քուարկութեամբ։ Եւ սակայն հէնց այդ լրջանները հասնդուն մասնակցութիւն ունեցան այս օրերս Ներսիսեան դպրոցի հոգաբարձական ընտրութեան, որ կատարվում էր իրանց գատապարտած երկպատիկ ընտրութեան սիստեմով։ Պարզ է, որ այստեղ չը կայ սկզբունք, քանի որ նա խախտվում է միւս, բայց հանմանման պարագաներում։

ՊԵՏ. ԴՈՒՄԱՅԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ՇՈՒՐՋԸ

—

Դուրս քաղաքում Պետական Դումայի նախընտրական ժողովը նշանակված է մայիսի 7-ին, հոգաբարձի ընտրութեան ժողովը՝ մայիսի 9-ին, իսկ Ղուբայի քաղաքային ժողովը՝ մայիսի 11-ին։

—

Թիֆլիսի նահանգապետին հեռագրով զեկուցել են, որ Ախալքալաքի գաւառի գիւղական ժողովների շրջանային լիազօրների ընտրութիւնները կայացել են ապրիլի 23-ին միանգամայն կանոնաւոր կերպով։

Բացի քաղաքից Պետական Դումայի անդամ ընտրելու համար լիազօրների ընտրութիւնները նշանակվել են մայիսի 14-ին։

—

Ապրիլի 30-ին, ցերեկվայ ժամի 1-ին, Վեռցիկի թատրոնում նշանակված է ռուսաց հայրենասիրական ընկերութեան բիւրօյի նախընտրական ժողովը։

—

Հաստատված է Տաւրիկեան պալատի պահպանութեան կազմը։ Այդ կազմը բաղկացած է կառավարչից, նրա օգնականից, 5 օգնականներ և 50 զօրօգնականներ։ Պահպանութեան համար տարեկան ծախք որոշված է 43,050 բուբլի։

—

Ղարաղաչի կաթոլիկների արքեպիսկոպոս Վալենտին Ջուպալը խնդրել է սահմանել մի ներկայացուցչութիւն հռոմէական—կաթոլիկ եկեղեցու կողմից Պետական Խորհուրդի մէջ։ Նոյն ասիթով խնդրամատոյց է եղել Ախմեդ Բահմանիսով Օքէնբուրգ նահանգի Տրոցկ քաղաքի մուսուլմանների անունից. նա խնդրում է մացնել Պետական Խորհուրդի կազմի մէջ թիկուզ երկու անդամ մուսուլման հոգեւորականութեան կողմից, Օրէնբուրգի մահմեդական հոգևոր ժողովի ընտրութեամբ։

Պետական Խորհուրդի օրէնսդրութիւնը

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԲԱՂԴԱՏԻ ԶՈՒՆԻ

Pas de chance!

(Մաքս Նորդաու)

—

...1877 թուին մայիսեան մի առաւօտ էր, երբ նա, ըստ սովորութեան, գնացի Պարիզի Hôtel Dieu անդամահատութեան սորերկրեայ սրահը։ Այնտեղ միշտ ապրող միակ կենդանի արարածներից մէկը—սպիտակ գեղեցիկ կատուն—մի անկիւնում նստած լիզում էր իր մորթին, իսկ միւսը, նրա տէրը—այդ տեղի պահապանը, ծերունի Ժանը—գտնվում էր մեռելների սենեակում և զբաղված էր դագաղներով։ Անդամահատական սենեակներից մէկին ազատ էր, այն ինչ միւսների վրա դրված էին «սաւաններ»։ Մի խումբ երիտասարդներ շրջապատել էին առաջին դիակը, որը պառկած էր մի սարկաւագ ծեր ազատարդի, որ մեռել էր ուղեղի հիւանդութիւնից։ Նրանցից մի քանիսը սպիտակ գոգնոց էին կապած և արիւնաթաթախ ձեռքերով, իսկ միւսները գլխարկով էին, ձեռնոցները հագած և սիրտը բերաններին։ Նրանք ուշադիր կերպով քննում էին այն խանդարումները, որոնք բացվել էին նրանց դանակի առաջ և այն երևոյթները, որոնք դրանց պատճառն էին դարձել հիւանդութեան ընթացքում։

Երկրորդ ու երրորդ սեղանների վրա աշխատանքն արդէն վերջացած էր։ Բաւական էր մի թռուցիկ հայեացք ձգել այդ դժբաղդ մեռելների սարսափելի հիւծված մարմինների և նրանց կողքին, սեղանի վրա դրված գործարանների վրա, որ խկոյն երևա նրանց մահվան պատճառը—«թոքախը»։ Դա մի այնպիսի սովորական հիւանդութիւն է և օրգանիզմի մէջ նրա առաջ բերած աւերումներն այնպէս յաճախ են նկատվում, որ այդպիսի մեռելների առաջ ամենևին կանգ էլ չէք առնում։

Այդ պատճառով էլ ես խկոյն մօտեցայ հինգերորդ սեղանին, որն այդ շարքի վերջինն էր, և տեսայ, որ նրա վրա դրված էր մի դեռ չը կարտաված դիակ, որի տեսքն իմ մէջ մի տարօրինակ կարեկցութիւն առաջ բերեց։ Ինչպէս երևում էր, դա մի բոլորովին դեռահաս կնոջ դիակ էր։ Ամենայն զգուշութեամբ, որին մահը ինչ էր կատարել ծաղկած շրջանումն։ Այստեղ երևում էր, որ մահից առաջ չէր եղել երկարատև հիւանդութիւն, քանի որ մարմնի ձևերը լիքն էին և կլոր, եթէ չասենք հիանալի, և ամենևին էր, որ հիւանդութիւնը դեռ չէր կարողացել այլանդակել այդ մարմնի փափուկ, քնքոյշ ձևերը այնպիսի զգուելի ծռմռումներով, որոնք առաջ են գալիս նիհարութիւնից։ Կարծես, չը նայած նրա անախորժ տառապանքին, որը նկատվում էր առաջին հայեացքից և մարդու մինչև սիրտն էր թափանցում, հարթ էր ու բարակ, ինչպէս թաւիշը, և նրա գոյնն այնպէս ձիւնափայլ սպիտակ էր, որ սատափի խառնուածքի տպաւորութիւն էր թողնում։ Ամենականոնաւոր ձուաձև դէմքի գծերը հոգեկարքի բօսէին թեթև ծռվել էին արտայայտիլով նրա վերջին տանջանքը և որի վրա էլ մահն անփոփոխ դրոշմել էր իր կնիքը։ Շրթունքները կիսաբաց էին ու երևան էին հանել ատամները, որոնք կարծես ձուլված էին թափանցիկ, սպիտակ էմալից։ Թուխ աչքերը լայն բացված էին և նրանց անկանոն տպակենման բիբերը նայում էին իրանց ողբալի—դատարկ կապարեայ հայեացքով։ Սև փայլուն մազերը կապ կալ էին արված ծոծրակի մօտ մի քանի քորոցներով, որոնք կիսով չափ երևում էին, իսկ մի քանի խոպոպները նագելի կերպով դեռ ցրված էին նրա բաց ճակատի վրա այնպէս, ինչպէս որ չքնաղ մանուկը, չմանալով իր մօր մահը, շարունակում է խաղալ նրա մօտ։ Մահվան սաւերները, որոնք գրկել էին այդ հրաշագեղ դիակը, դեռ բոլորովին չէին խաւարեցրել նրա երիտասարդական փայլը, որը սաւառնում էր նրա շուրջը։ Իր համեստափայլ գուա-կլասիքական գեղեցկութեամբ նա յիշեցնում էր մարմարեայ յունական արձանը։

Դիակն ամեն կողմից գիտելու համար, ես պառկեցայ սեղանի շուրջը և այդ ժամանակ ես մի ուրիշ բան նկատեցի, և աւելի շարժեց իմ հետաքրքրութիւնս այդ հմար, սառած գէմքը։ Դիակի աջ ձեռքն արտաքին կողմից տաբված էր։ Ես կարդացի առաջին տողը. «Մարիա Բալօկ». դրա տակ թուականը «1876», իսկ աւելի ցած երրորդ տողը. «Pas de chance!» (Բաղդ չունի!)։

«Pas de chance!» Ինձ թւում էր, որ այդ խօսքերը յուսահատ արտայայտութիւնն էին այն թշուառ գոյութեան, որն իր խղճուկ վախճանը գտել էր հիւանդանոցի մահճակալի վրա։ Գիշատիչները եղած առմամակից ես իմացայ, որ «Մարիա Բալօկ» վախճանվածի անունն էր և որ նա տասնևեօթ տարեկանից աւելի չէր։ Ծերունի Ժանը յայտնեց ինձ, որ գեղեցկուհի Մարիան միայն նախընթաց գիշերն էր բերվել հիւանդանոց և մի քանի րօպէից յետոյ մեռել էր։ Նա եղել էր քաղաքից դուրս գտնվող զբօսայդիներից մէկի պարհանդիսում, որտեղ խանդոտութեան մի կատաղի ընդհարում էր ունեցել մի երիտասարդի հետ, սաստիկ բարկութիւնից նա յանկարծ ուշագնաց էր եղել և քանի որ սառն սրսկումներով ու նշադրի սպիրտով չէին կարողացել նրան ուշքի բերել, ուստի նրա երկու ընկերուհիները կառք էին գրել նրան ու բերել հիւանդանոց, որտեղ պատմել էին հերթապահ բժշկին այն ամենն, ինչ որ եղել էր։ Գեղեցկուհի Մարիան մեռել էր առանց նոյն իսկ ուշքի գալու և այսօր առաւօտեան նրան բերել էին անդամահատական սրահը։

Ահա այն ամենը, ինչ որ ես իմացայ տոմակից և ծանից։ Սակայն դրանց պատմածներից աւելի շատ բան էին ասում ինձ աղջկայ ձեռքի վրա տպչված խօսքերը. «Pas de chance!»։ Ես տեսնում էի իմ առաջ կենսագրական մի վէպի վերնագիրը և առանց դիտաւորութեան ինքս կարդացի նրա մինչև վերջին գլուխը՝ մեռածի հանգած հայեացքի մէջ, նրա գունատ շրթունքների և ձիւնափայլ մարմնի վրա։ Մարիա Բալօկը, ինչպէս ցոյց էր տալիս նրա անունը, Պարիզ եկած այն օտարերկրացիների զաւակ էր, որպիսի օտարականներ ամեն տարի տասնակ հազարներով գալիս են այնտեղ, որպէս զի աւելի յարմար դիրքեր որոնեն գոյութեան կռիւ համար։ Նրա հայրը բանուր էր Բէլվիլում կամ Մոնմարթրի դասիվայրերում։ Մարիան մեծանում էր ոտքի և աղքատութեան մէջ, ամբողջ օրերով նա խաղում էր արուարձանի թաղի և ջրանցքների մէջ, իսկ երեկոյեան ուսն էր գալիս, ծնողներից մի կտոր հաց ստանալու և գիշերելու համար մի անկիւնում պառկելու։ Այդ ձևով նա մեծացաւ տարն կամ տասնմէկ տարին, երբ սկսվեց կօմմունայի ապստամբութիւնը։ Հայրը դաշնակցականների շոր հագաւ, մայրը հետևեց վաշտին ինչպէս միկիտան կամ գթութեան քոյր։ Դրանք ութ կամ ինն կատաղի շաքաթներ էին, որոնք անցան ինչպէս փոթորիկ և վերջացան նրանով, որ մայրը մի գեղեցիկ մայիսեան օր գնդակահար եղաւ պատի մօտ, իսկ հօրը սկզբում ջարդելով փախցրին Վերսայ և յետոյ ուղարկեցին Նոր-Կալեդոնիա։

Մարիան միայնակ մնաց ամբողջ աշխարհում, առանց ծնողների, ծանօթների, ինչպէս մի փոքրիկ թռչնիկ, ընկաց վայր ընկած և խղճալի մահվան դատապարտված, եթէ մի հրաշքով երկնքից նրան օգնութիւն չը հասնէր։ Սկզբում այդ հրաշքն այն եղաւ, որ անգութ ճակատագիրը չը կարողացաւ կատարել իր գործը։ Մարիան ամառը չը մեռաւ քաղցից և ձմեռն էլ չը սառեց ցրտից։ Մի քանի ընտանիք, ինքն էլ աղքատ ու դժբաղդ, խնամեց այդ աւելի աղքատ ու թշուառ երեխային և մի անկիւն շնորհեց նրան իր աղքատիկ սեղանից և դատարկ սենեակի յատակի վրա։ Մարիան սովորեց ինչ որ մի գործ. կարում էր, թէ ասեղնագործում կամ ծաղիկներ պատրաստում և շուտով սկսեց աշխատել մայր, իսկ չորս գործի համար կարելի է հարիւր հազար վատակել»։ Բաշկիրցևի անունից Գապօնը նրա կեանքի համար ելրաշաւորութիւն էր խոստանում, եթէ նրանք կիմանան մասնութեան մասին։ Դիօրգի Գապօնը համոզում էր նրան չը վրդովել մասնութեան ապագայ զոհերի համար և չը «տանուվել», որովհետև «25,000 բուբ. մեծ փող է»։

4) Դիօրգի Գապօնը ներուեն Լբ. պատցել 1905 թ. հոկտեմբերի 21-ի մանիֆէստով և գիտէր այդ մասին, բայց նա յարաբերութեան մէջ մտաւ կառավարութեան հետ, նրանից գրամ և Պ. Ն. Գրերնիցկի անունով անցագիր ստացաւ, կարճ ժամանակով արտասահման գնաց, իսկ 1905 թ. դեկտեմբերին վերադառնալով, նա այդ անցագրով էր ապրում Պետերբուրգում, բանուորներին բացատրելով, թէ ինքը սահմանված է գաղտնի ապրել, որովհետև կառավարութիւնը նրան հալածում է։

5) Օգտվելով բանուր Ցերեմեխինի վրա ունեցած իր ազդեցութիւնից, Դիօրգի Գապօնը նրանից երդումով խօսք վերցրեց և նրան ստրճանակ տուեց, որ նա բանուր Նիկոլա Պետրովին սպանի, որովհետև սա էր լրագրներում հրատարակել Գապօնի կառավարութեան հետ ունեցած յարաբերութիւնների մասին։ Փետրվարի 18-ին, Գապօնի նախագահութեամբ կայացած, կենտրոնական կոմիտէի նիստի ժամանակ Ցերեմեխինը նոյն ատրճանակով ինքն իրան սպանեց։

6) Բացի 10,000 բուբլուց, որ Գապօնը ստացաւ Անգլիայում 1905 թ. ամառը մի մասնաւոր անձից էլ 50,000 ֆրանկ ստացաւ բանուորական գործի հմար։ Այդ փողերը նա բանուորներին չէ տուել։

Ցանցանքի վրա բանվելուց յետոյ, Դիօրգի Գապօնը ինքը անձամբ խոստովանեց բոլորը, բացատրելով, որ այդ բոլորը նա արել է «իր ունեցած գաղտնիքի համար»։

Այս բոլորը ի նկատի առնելով, դատարանը որոշեց.

Դիօրգի Գապօնը մասնիչ է, պրովոկատոր է և բանուորների դրամները վատնող է։ Նա արբապղծել է այն ընկերների պատիւն ու սիրտը, որոնք ընկան 1905 թ. յունվարի 9-ին։

Դիօրգի Գապօնին մահվան ենթարկել։ Դատավճիռը իրագործված է։

Դատարանի անդամներ։

Ցատուկ արձանագրութիւնները այս գործի մասին կը հրատարակվեն ամենաշուտ։

Ինքնարկութեան ժամանակ Գապօնից վերցրած են.—1) Կաշուէ գրպանի թղթապալ, որի մէջ կային. ա) 1300 բուբլի, բ) մի քանիսի և № 414 կվիտանցիա, Ֆ. Ֆ. Բիբնիցկու անունով, Կրէդի Լիոնէ բանկի մի չայրվող սրվղից, որոնք վատեղված էին մի պահարանի մէջ ու մակագրված.—փող, գ) տաս հատ գանգան ոսմանեներ ու ատացագրեր, դ) մասնութեան գործի սեպագրութիւնը։ 2) Երկու հատ յուշատետրեր։

Փողերը, թղթապալը, բանալին կվիտանցիայի հետ, տոմսակներն ու ատացագրերը ուղարկված են երդուեալ հաւատարմատար պ. Ս. Մարգօլինին, որը Գապօնի գործն է վարում։ Դատարանը հաւատի է, որ պ. Մարգօլինը ներկայ կը լինի չայրվող № 414 սրվղի բացելու միջոցին և կը ծանօթացնի բանուորներին ու հաւաքականութեանը նրա մէջ եղածների հետ։ Մասնութեան գործի սեպագրութիւնը և երկու յուշատետրերը դատարանը իր արամագրութեան տակ պահեց։

Իրանից անկախ պատճառներով ներկայացուցիչը իր ժամանակին չէ հրատարակել։

(Страна)

ԳԻՒՂԱՑԻԱԿԱՆ ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐՆԵՐԻ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

—

Ապրիլի 19-ին կայացաւ Պետերբուրգ եկած գիւղացիական պատգամաւորների առաջին խորհրդակցութիւնը։ Ներկայ էին 39 հոգի զանազան նահանգներից։ Ժողովը անցաւ շատ աշխոյժ, և գիւղացիական պատգամաւորները ծանօթանում էին իրար հետ, փոխանակում էին իրանց կարծիքները, տպաւորութիւնները և զանազան տեղերից ստացած տեղեկութիւններով։ Ցաք վիճաբանութեան պատճառ եղաւ, կիրօչնի փողոցի վրա, № 25 տանը պետական հաշուով վարձված բնակարաններում ապրող պատգամաւորների յայտարարութիւնը։ Բանից դուրս եկաւ, որ մի քանի նահանգապետներ պարաւորեցրել գիւղացիական պատգամաւորներին, գլխաւորապես անկուսակցականներին, լինել Պետերբուրգում—Տաւրիկեան պալատում ապրիլի 19—20-ը։ Այդ տեղից նրանց ուղարկել էին Կիրօչնի փողոցը, № 52 տուն, որտեղ գիւղացիների համար պատրաստել էին շքեղ սենեակներ առասպելական էժան գներով։ Այդ մի և նոյն բնակարանում «պատահաբար» ապրում էր և պ. Երգիին, նախկին գեմսկի կառավարիչ, որ ընտրված էր Գրոդնենկի նահանգի կողմից։ Երգիին ներկայութիւնը, ինչ որ մութ ու անյայտ անձանց էլ ու մուռը Կիրօչնի փողոցի այդ բնակարանում, գիւղացիական պատգամաւորներից ոչ բոլորին հրաւիրելը, բնակարանների էժանութիւնը, այդ բոլորը գիւղացիների մէջ կասկած զարթեցրեց։ Այդ հարցերը քննելու ժամանակ ժողովը տեղեկութիւն ստացաւ պետական հաշուով վարձված բնակարանում պատահած միջադէպի մասին։ Բնակարանների կառավարիչ Եւսեյէվը թոյլ տուաւ իրան վերաբերվում գիւղացիական—պատգամաւորներից մէկին։ Պատգամաւորի նկատողութեանը թէ նա թոյլ չի տալ մի այդպիսի վարմունք ժողովրդական ներկայացուցչի հետ, Եւսեյէվը յայտնեց, որ նա հէնց նշանակված է նրա հմար, որպէս զի հսկէ գիւղացիական պատգամաւորների վրա, իսկ նրանց անհնազանդութեան դէպքում զեկուցանելու իշխանութեանը, որը նրանց կարտաքսէ Պետերբուրգից 54 ժամվայ ընթացքում։ Կարելի է երևակայել թէ ինչ զայրոյթի փոթորիկ առաջացրեց այդ տեղեկութիւնը։ Վճիռ կայացրվեց անմիջապէս ընդունել հետևեալ բանաձևը. դուրս գալ բնակարաններից, ընտրել պատգամաւորներ այդ միջադէպը լուսաբանելու համար և պահանջել որ Եւսեյէվը ներողութիւն խնդրէ։ Այդ պետական բընակարանի հարցը վերջացնելուց յետոյ, գիւղացիական պատգամաւորները վճռեցին ամենայն օր հաւաքվել ցերեկը ժամի 3-ին խորհրդակցեալ համար։ Ցանկութիւն են յայտնել մօտիկից ծանօթանալու բոլոր կուսակցութիւնների ծրագրերի հետ և այդ պատճառով էլ հրաւիրել ներկայացուցիչներ կուսակցութիւններից, բայց չը բաժանվել կուսակցութիւններին, որովհետև դա կարող է ջլատել ոյժերը։ Ներկայ եղողների կարծիքով, գիւղացիները միայն միանալով կարող կը լինեն արդարացնել ընտրողների կողմից նրանց վրա դրված յոյսերը։ Խօսելով հրանդների մասին, բոլոր պատգամաւորներն էլ յիշեցնում են հոգ և պատուիրել պանդիկաս հարցը։ Վճռված է պատգամաւորներ ուղարկել ներկայ լինելու սահմանադիր-ռամկավար կուսակցութեան փողոցին, Դումայում նրա ֆրակցիան ազգային պաքտիկայի հետ ծանօթանալու համար։ Խորհրդակցութիւնը վերջացաւ քարտուղարութեան ընտրութեամբ, որին յանձնարարվել է կազմել հիմնական արձանագրութիւնները, տեղեկատու բիւրօ հիմնել, լրագիրներին տեղեկութիւններ հաղորդելու և այլն։ Հարկաւոր է նկատել, որ խորհրդակցութիւնը ուզում էր ներկայ լինել և երեցիներ, բայց դրան ընդդիմացան գիւղացիական պատգամաւորները, որոնք վճռել էին առ հասարակ բացի գիւղացիներից, ուրիշ պատգամաւորների թոյլ չը տալ մասնակցելու խորհրդակցութիւնը։ Ժողովում հարց ծագեց այն բանի մասին, թէ ինչ անեն այն գիւղացիական պատգամաւորները, որոնք վկայական չունեն ժողովրդի կողմից ներկայացուցիչ ընտրվելու մասին. վճռված է այդ խնդիրը յանձնել այն իւրիսկօնսուլտի քննութեան, որին քարտուղարութիւնը գիւղացիների անունից կը հրաւիրէ։

«Բէգ.»

ՃՇՄԱՐՏՈՒԹԵԱՆ ՅԱՂԹԱՆԱԿ

(Նամակ Օդէսայից)

—

Այստեղ, Օդեսայում ևս նա յաղթանակեց։ Զը նայելով Կարանդօզովների թախրդնեբրին, չը նայելով այն ազատութեան, որով գործում և հող էին պատրաստում աջակողմեանները՝ վարչութեան ակնյայտնի հովանաւորութեան ներքոյ, չը նայելով նախընտրական ընդանի բազմաթիւ կանանաւորութիւններին,—բայց և այնպէս յաղթանակը տարաւ «ժողովրդի ազատութեան» կուսակցութիւնը։

Հին կարգերի բարեկամները, բառնցքի և մարակի մեր սիրահարները ինչքան էլ զարգարվում էին «հայրենիք», «արքայ», «անբասիան Ռուսաստան» և այլ խօսքերով՝ հասկացան, որ իրանց գործը վատ է, որ ժողովրդի ազատութեան կուսակցութիւնը հետզհետէ գրաւում է ռուս ժողովրդի բոլոր խաւերը։ Այն ժամանակ բոլոր այդ արքայականները, առևտրա - արդիւնաբերականները, հոգեմեքիսաները, «ռուս մարդկանց» զանազան միութիւնները—բոլորը մտան դաւադրութեան մէջ, միութիւն կազմեցին։ Դիմելով միմեանց՝ նրանք ասում էին. «Մենք բանի մէջ տարբերվում ենք, այդ բանի վերաբերեալ էլ կը ծառք մեր կարծիքներին, բայց այս կարևոր գործում տարբերութիւն չը կայ մեր մէջ, եկէք միասին ձայն տանք, գոչենք «ժողովրդի ազատութիւնը» և վերջը մեր մէջ մեր հաշիւները կը տեսնենք»։

Այդ այն միութիւնն է, որ լրագրներում «բլոկ» կոչեցին և որը ինչպէս ամեն տեղ, այնպէս և այստեղ պայթեց, ոչնչացնելով շրջթայի օղակները կազմող բոլոր աջակողմեան կուսակցութիւններին։ Նրանք այժ չունեցան դիմադրելու «ժողովրդի ազատութեան» կուսակցութեան, թէև ամեն տեսակ զէնքեր ունեին այդ միանգամայն հաւասար կռիւ մէջ։

Ո՞վ էր այստեղ ձայն տալիս սահմանադրա-ռամկավարականներին։ Ամենքը — ինտելիգէնտները, ատտիճանաւորները, վաճառականները, արհեստաւորները, հոգևորականները, բանուորները։ Ամենքը նրանց էին ձայն տալիս, որպէս աւելի առաջաւոր, աւելի արմատական (համեմատաբար) կուսակցութեան։

Ռուս ժողովուրդը կորուկ կերպով արտայայտեց իր գոգտութիւնը ներկայ կառավարութիւնից, որը սխալվել էր իր հաշիւների մէջ նրա վերաբերմամբ։ Նա ցոյց տուեց քաղաքական լիակատար հասունութիւն և սեփական շահերի հասկացողութիւն։ Փխրուել Դուբրովօ-Ակիմովական ոտնձգութիւնները, երկար խաղացին ժողովրդի համբերութեան հետ թէպետև հէնց այժմ էլ դժուար թէ «սահմանդրական» կառավարութիւնը հասկանայ իր դրութեան խախտուելը։

Անկասկած կար մի հանդամանք, որ ընարաբերութիւնների հետևանքի վրա ահագին ազդեցութիւն պիտի կունենար ջարդերի այս հարեւնեբրում. տեղի ունեցած արիւնահեղ դէպքերը։ Այդպէս էլ եղաւ։ Ընտրութիւնների հետևանքը ուղղակի ապշեցուցիչ է. 80 ընտրողներից 79-ը ընտրված են սահմանադիր-ռամկավարների

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԲԱՂԴԱՏԻ ԶՈՒՆԻ

Pas de chance!

(Մաքս Նորդաու)

—

...1877 թուին մայիսեան մի առաւօտ էր, երբ նա, ըստ սովորութեան, գնացի Պարիզի Hôtel Dieu անդամահատութեան սորերկրեայ սրահը։ Այնտեղ միշտ ապրող միակ կենդանի արարածներից մէկը—սպիտակ գեղեցիկ կատուն—մի անկիւնում նստած լիզում էր իր մորթին, իսկ միւսը, նրա տէրը—այդ տեղի պահապանը, ծերունի Ժանը—գտնվում էր մեռելների սենեակում և զբաղված էր դագաղներով։ Անդամահատական սենեակներից մէկին ազատ էր, այն ինչ միւսների վրա դրված էին «սաւաններ»։ Մի խումբ երիտասարդներ շրջապատել էին առաջին դիակը, որը պառկած էր մի սարկաւագ ծեր ազատարդի, որ մեռել էր ուղեղի հիւանդութիւնից։ Նրանցից մի քանիսը սպիտակ գոգնոց էին կապած և արիւնաթաթախ ձեռքերով, իսկ միւսները գլխարկով էին, ձեռնոցները հագած և սիրտը բերանները։ Նրանք ուշադիր կերպով քննում էին այն խանդարումները, որոնք բացվել էին նրանց դանակի առաջ և այն երևոյթները, որոնք դրանց պատճառն էին դարձել հիւանդութեան ընթացքում։

Երկրորդ ու երրորդ սեղանների վրա աշխատանքն արդէն վերջացած էր։ Բաւական էր մի թռուցիկ հայեացք ձգել այդ դժբաղդ մեռելների սարսափելի հիւծված մարմինների և նրանց կողքին, սեղանի վրա դրված գործարանների վրա, որ խկոյն երևա նրանց մահվան պատճառը—«թոքախը»։ Դա մի այնպիսի սովորական հիւանդութիւն է և օրգանիզմի մէջ նրա առաջ բերած աւերումներն այնպէս յաճախ են նկատվում, որ այդպիսի մեռելների առաջ ամենևին կանգ էլ չէք առնում։

Այդ պատճառով էլ ես խկոյն մօտեցայ հինգերորդ սեղանին, որն այդ շարքի վերջինն էր, և տեսայ, որ նրա վրա դրված էր մի դեռ չը կարտաված դիակ, որի տեսքն իմ մէջ մի տարօրինակ կարեկցութիւն առաջ բերեց։ Ինչպէս երևում էր, դա մի բոլորովին դեռահաս կնոջ դիակ էր։ Ամենայն զգուշութեամբ, որին մահը ինչ էր կատարել ծաղկած շրջանումն։ Այստեղ երևում էր, որ մահից առաջ չէր եղել երկարատև հիւանդութիւն, քանի որ մարմնի ձևերը լիքն էին և կլոր, եթէ չասենք հիանալի, և ամենևին էր, որ հիւանդութիւնը դեռ չէր կարողացել այլանդակել այդ մարմնի փափուկ, քնքոյշ ձևերը այնպիսի զզուելի ծռմռումներով, որոնք առաջ են գալիս նիհարութիւնից։ Կարծես, չը նայած նրա անախորժ տառապանքին, որը նկատվում էր առաջին հայեացքից և մարդու մինչև սիրտն էր թափանցում, հարթ էր ու բարակ, ինչպէս թաւիշը, և նրա գոյնն այնպէս ձիւնափայլ սպիտակ էր, որ սատափի խառնուածքի տպաւորութիւն էր թողնում։ Ամենականոնաւոր ձուաձև դէմքի գծերը հոգեկարքի բօսէին թեթև ծռվել էին արտայայտիլով նրա վերջին տանջանքը և որի վրա էլ մահն անփոփոխ դրոշմել էր իր կնիքը։ Շրթունքները կիսաբաց էին ու երևան էին հանել ատամները, որոնք կարծես ձուլված էին թափանցիկ, սպիտակ էմալից։ Թուխ աչքերը լայն բացված էին և նրանց անկանոն տպակենման բիբերը նայում էին իրանց ողբալի—դատարկ կապարեայ հայեացքով։ Սև փայլուն մազերը կապ կալ էին արված ծոծրակի մօտ մի քանի քորոցներով, որոնք կիսով չափ երևում էին, իսկ մի քանի խոպոպները նագելի կերպով դեռ ցրված էին նրա բաց ճակատի վրա այնպէս, ինչպէս որ չքնաղ մանուկը, չմանալով իր մօր մահը, շարունակում է խաղալ նրա մօտ։ Մահվան սաւերները, որոնք գրկել էին այդ հրաշագեղ դիակը, դեռ բոլորովին չէին խաւարեցրել նրա երիտասարդական փայլը, որը սաւառնում էր նրա շուրջը։ Իր համեստափայլ գուա-կլասիքական գեղեցկութեամբ նա յիշեցնում էր մարմարեայ յունական արձանը։

Դիակն ամեն կողմից գիտելու համար, ես պառկեցայ սեղանի շուրջը և այդ ժամանակ ես մի ուրիշ բան նկատեցի, և աւելի շարժեց իմ հետաքրքրութիւնս այդ հմար, սառած գէմքը։ Դիակի աջ ձեռքն արտաքին կողմից տաբված էր։ Ես կարդացի առաջին տողը. «Մարիա Բալօկ». դրա տակ թուականը «1876», իսկ աւելի ցած երրորդ տողը. «Pas de chance!» (Բաղդ չունի!)։

«Pas de chance!» Ինձ թւում էր, որ այդ խօսքերը յուսահատ արտայայտութիւնն էին այն թշուառ գոյութեան, որն իր խղճուկ վախճանը գտել էր հիւանդանոցի մահճակալի վրա։ Գիշատիչները եղած առմամակից ես իմացայ, որ «Մարիա Բալօկ» վախճանվածի անունն էր և որ նա տասնևեօթ տարեկանից աւելի չէր։ Ծերունի Ժանը յայտնեց ինձ, որ գեղեցկուհի Մարիան միայն նախընթաց գիշերն էր բերվել հիւանդանոց և մի քանի րօպէից յետոյ մեռել էր։ Նա եղել էր քաղաքից դուրս գտնվող զբօսայդիներից մէկի պարհանդիսում, որտեղ խանդոտութեան մի կատաղի ընդհարում էր ունեցել մի երիտասարդի հետ, սաստիկ բարկութիւնից նա յանկարծ ուշագնաց էր եղել և քանի որ սառն սրսկումներով ու նշադրի սպիրտով չէին կարողացել նրան ուշքի բերել, ուստի նրա երկու ընկերուհիները կառք էին գրել նրան ու բերել հիւանդանոց, որտեղ պատմել էին հերթապահ բժշկին այն ամենն, ինչ որ եղել էր։ Գեղեցկուհի Մարիան մեռել էր առանց նոյն իսկ ուշքի գալու և այսօր առաւօտեան նրան բերել էին անդամահատական սրահը։

Ահա այն ամենը, ինչ որ ես իմացայ տոմակից և ծանից։ Սակայն դրանց պատմածներից աւելի շատ բան էին ասում ինձ աղջկայ ձեռքի վրա տպչված խօսքերը. «Pas de chance!»։ Ես տեսնում էի իմ առաջ կենսագրական մի վէպի վերնագիրը և առանց դիտաւորութեան ինքս կարդացի նրա մինչև վերջին գլուխը՝ մեռածի հանգած հայեացքի մէջ, նրա գունատ շրթունքների և ձիւնափայլ մարմնի վրա։ Մարիա Բալօկը, ինչպէս ցոյց էր տալիս նրա անունը, Պարիզ եկած այն օտարերկրացիների զաւակ էր, որպիսի օտարականներ ամեն տարի տասնակ հազարներով գալիս են այնտեղ, որպէս զի աւելի յարմար դիրքեր որոնեն գոյութեան կռիւ համար։ Նրա հայրը բանուր էր Բէլվիլում կամ Մոնմարթրի դասիվայրերում։ Մարիան մեծանում էր ոտքի և աղքատութեան մէջ, ամբողջ օրերով նա խաղում էր արուարձանի թաղի և ջրանցքների մէջ, իսկ երեկոյեան ուսն էր գալիս, ծնողներից մի կտոր հաց ստանալու և գիշերելու համար մի անկիւնում պառկելու։ Այդ ձևով նա մեծացաւ տարն կամ տասնմէկ տարին, երբ սկսվեց կօմմունայի ապստամբութիւնը։ Հայրը դաշնակցականների շոր հագաւ, մայրը հետևեց վաշտին ինչպէս միկիտան կամ գթութեան քոյր։ Դրանք ութ կամ ինն կատաղի շաքաթներ էին, որոնք անցան ինչպէս փոթորիկ և վերջացան նրանով, որ մայրը մի գեղեցիկ մայիսեան օր գնդակահար եղաւ պատի մօտ, իսկ հօրը սկզբում ջարդելով փախցրին Վերսայ և յետոյ ուղարկեցին Նոր-Կալեդոնիա։

Մարիան միայնակ մնաց ամբողջ աշխարհում, առանց ծնողների, ծանօթների, ինչպէս մի փոքրիկ թռչնիկ, ընկաց վայր ընկած և խղճալի մահվան դատապարտված, եթէ մի հրաշքով երկնքից նրան օգնութիւն չը հասնէր։ Սկզբում այդ հրաշքն այն եղաւ, որ անգութ ճակատագիրը չը կարողացաւ կատարել իր գործը։ Մարիան ամառը չը մեռաւ քաղցից և ձմեռն էլ չը սառեց ցրտից։ Մի քանի ընտանիք, ինքն էլ աղքատ ու դժբաղդ, խնամեց այդ աւելի աղքատ ու թշուառ երեխային և մի անկիւն շնորհեց նրան իր աղքատիկ սեղանից և դատարկ սենեակի յատակի վրա։ Մարիան սովորեց ինչ որ մի գործ. կարում էր, թէ ասեղնագործում կամ ծաղիկներ պատրաստում և շուտով սկսեց աշխատել մայր, իսկ չորս գործի համար կարելի է հարիւր հազար վատակել»։ Բաշկիրցևի անունից Գապօնը նրա կեանքի համար ելրաշաւորութիւն էր խոստանում, եթէ նրանք կիմանան մասնութեան մասին։ Դիօրգի Գապօնը համոզում էր նրան չը վրդովել մասնութեան ապագայ զոհերի համար և չը «տանուվել», որովհետև «25,000 բուբ. մեծ փող է»։

4) Դիօրգի Գապօնը ներուեն Լբ. պատցել 1905 թ. հոկտեմբերի 21-ի մանիֆէստով և գիտէր այդ մասին, բայց նա յարաբերութեան մէջ մտաւ կառավարութեան հետ, նրանից գրամ և Պ. Ն. Գրերնիցկի անունով անցագիր ստացաւ, կարճ ժ

այդ ընարութեան առթով։ Այդտեղից ընտրողները դիմեցին զէպի բանկէտ։ Այնտեղ արտասանված բազմաթիւ ճառերից աւելորդ չեմ համարում առաջ բերել հարաւի տաղանդաւոր ճառախօս Պէրզամէնտի հետևեալ խօսքերը։ Դիմելով պրոֆ. Աչէպկինին՝ նա ասաց. «Ձեր ճառի մէջ պատմեցիք մեզ մի զէպք ձեր կանչից, երբ դուք կանգնած էիք մահվան հանդէպ։

Այն ժամանակ դուք նրանից չը վախեցաք։ Դուք այժմ ասացիք նոյնպէս, որ ձեր կեանքի կիսը արդէն անցել է և որ այսուհետև դուք նախատեսում էք միայն ջանքեր. ուստի աւելի ևս չը պիտի վախենաք մահից, եթէ ստիպված լինէք հանդիպել նրան։ Այն ժամանակ դուք չը վախենաք մահից, որովհետև երիտասարդ էիք ուժեղ և հաստատուն։ Արտայայտենք այժմ ցանկութիւն, որ ձեր եռանդոտ, ջերմ և բորբոքվող բնութիւնը շարունակվի և առաջիկայում։ Զը վախենաք, Եւգէնիդ Նիկոլաեվիչ, որ այդ ջերմ սիրտը կը հրապուրի ձեզ և դուք կանցնէք ծրագրից։ Մտցրէք ձեր առաջիկայ գործունէութեան մէջ կատաղի զժգոհութեան ամբողջ թոյնը. հացրէք այդ զգացմունքները կրակի և փայլի ատիճանին, և այդ պայծառ ռազմական ճառագայթների մէջ մենք կը տեսնենք բարձրացող ազատութեան ճանանչափայլը։ Եւ այդ սքանչելի պատկերի առաջ կը չքանան յետադիմական անցեալի ու ներկայի բոլոր մութ ու խաւարչտին ծնունդները։ Ես առաջարկում եմ ձեր վառվռուն սրտի և բորբոքվող բնութեան յարատևութեան կենացը։ Կեցցէ՛ Օդեսայի առաջին պատգամաւորը»։

Օդեսա

Ար-Թոն

ԵՐԿԱԹՈՒՂՈՒ ՃԻՒՂԻ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏՈՒԹԻՒՆԸ ԳԱՆՁԱԿԻ ՀԱՅԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

I

Անդրկովկասեան երկաթուղու գիծը անցնում է Գանձակի հիւսիսային կողմի տափարակով, հինգ վերստ քաղաքից հեռու, իսկ հայկական մասից մօտ վեց վերստ։ Գիծը անցկացնելիս, 80-ական թուականների սկիզբներում, երկաթուղու վարչութիւնը որոշած է եղել անցկացնել նրան շատ մօտիկ քաղաքից, վերջինս հիւսիսային սահմանագլխով ու կայարանը շինել հայոց քաղաքամասին կամ, Զայլամուն կրող տեղում։ Բայց այն ժամանակվայ մեր զեկավարները փոխանակ աջակցելու այդ ազնիւ իրագործման, որը անագին, այժմեան պայմանների մէջ մանաւանդ, անգնահատելի քարէք կը լինէր քաղաքի համար, ամեն տեսակէտ խոչընդոտներ են յարուցել նրա առաջն ու տիպել այդպիսով երկաթուղու վարչութեան կայարանը շինել այնտեղ, որտեղ նա այժմս գոյութիւն ունի։ Այն ժամանակվայ մեր զեկավարները կարծելիս են եղել, որ եթէ երկաթուղու կայարանը հայոց քաղաքամասին կպած լինի, վերջինիս մէջ ամեն տեսակի բարոյական պատեր բուն կը դնեն շնորհիւ կայարանի հետ յաճախակի ու սերտ շփման, օտար տարրերը հայկական մասում կը բազմանան, նահապետական բարքերը կընկնեն ու, վերջապէս, ղպեկեաքի անվերջ սուլոցները թոյլ չեն տալ հանգիստ քնել. վերջին պատճառաբանութիւնն էլ շատ լուրջ զեր է խաղում երկաթուղու գիծը քաղաքից հեռու տանելու գործում։ Պատմում են, որ քաղաքի հայ ազդեցիկ գործիչներից մէկը յաճախակի ասելիս է լինում՝ «ես պատրաստ եմ ֆայտոնի մի կանոցին մինչև վակզալ հինգ բուլէի տալ ու տասը վերստ ճամբայ գնալ ֆայտոնով, միայն, թէ էն անտէր մալչին ղուցը գիշերները էն լաւ քաղցր քնի ժամանակ չը լսեմ ու քնահարամ չը լինեմ. եթէ մալչնը Զայլամուն կանգնի, էլ մենք օր ու գիսանք չենք ունենալ. հանգիստ քուն ասած բանը էլ մեր Գանձակում ադաթ չի լինիլ...»

Քնասէր զեկավարները հասնում են իրանց նպատակին. երկաթուղու գիծը այնքան են հեռացնում քաղաքից, որ շոգեկառքի սուլոցը չէ խանգարում լեթարգիական քունը. բայց մի երկու տարվայ փորձը պարզում է, որ դա մի անադին սխալ է եղել, մի կատարեալ մնաքանդութիւն է եղել քաղաքի համար, մանաւանդ նրա հայկական մասի, որի ճանապարհը անցնում է թուրքաց քաղաքամասով եւ որը կայարանից աւելի հեռու է ընկած։

Փոխանակ մեր հայերը, սկսեցին իրանք իրանց գլուխները ծեծել, որ այնպիսի բարիք, ինչպես է երկաթուղու կայարանը քաղաքին կպած, ձեռքից բաց են թողել. ուշ խելքի եկան ըստ հայկական բնածին սովորութեան։ 20—22 տարվայ շարունակ երկաթուղու գիծը անցկացնելուց յետոյ, այդ անյարմարութիւնը լուռ տանում էին Գանձակեցիք՝ թէ հայ, թէ թուրք հինգ վերստ տարածութիւնը զէպի կայարան անցնելու համար իւրաքանչիւր տարի աւելորդ տանուտ հարարներ էին ծախսում (կառքերին ու սայլերին աւելորդ տված) ու այժմս էլ այդպէս ծախվում է։ Նկատգրած անյարմարութիւնը թուրքերի համար այնքան զգալի չէ, ինչքան հայերի. կայարանը թուրքաց քաղաքամասից համեմատաբար մօտիկ է գտնվում. ճանապարհը զէպի կայարան նրանց համար բոլորովին վտանգաւոր չէ, քանի որ իրանց միջովը է անցնում. գիշեր ցերեկ նրանք բոլորովին ազատ, անարգել անց ու դարձ են անում այդ ճանապարհով, որը մեծ առաւելութիւն է նրանց համար. տարէց-տարի թուրքաց քաղաքամասը ու կայարանը, ընդլայնվելով, մօտենում են իրար, իսկ հայկական քաղաքամասը մնում է մեկուսացած, հեռու ընկած կայարանից։

Մինչև անցեալ 1905 անիծեալ թիւը, թուրքհայկական ընդհարմանների տարին, մինչև այդ ընդհարմանների սկիզբը Գանձակում, հայերը որոշ չափով ապահով էին զգում իրանց (թէև ոչ թուրքերի չափ) կայարանի ճանապարհի վրա ու օգտվում էին նրանից թէ ցերեկը և թէ գիշերը։ Երբ տեղի ունեցան ընդհարումները, կայարան գնալը առանց պահակախմբի, պետական զինուորներից բաղկացած՝ անհնարին դարձաւ հայերի համար. ընդհարմանների սկզբի օրերում պահակախմբով նոյն իսկ անվտանգ չէր գնալը. յարձակման զէպքեր պահակի ուղեկցութեամբ եկող հայերի վրա տեղի ունեցան։ Թշնամական գործողութիւնների ժամանակ, որոնք սեպտեմբի մի մասից աւել, նոյեմբերի 18-ից մինչև զեկտեմբերի 24-ը, հայերը գնում էին կայարան ուժեղ պահակախմբի ուղեկցութեամբ ու այն էլ ամենածայրայեղ զէպքերում. կայարանը իսկապէս կորված էր հայերից. կայարանը գնացողը ամեն թալանվելու ենթարկված լինելու կամ էր իր անձը մահվան վտանգի։ Շնորհիւ այդպիսի ժուռ հաղորդակցութեան, հայոց քաղաքամասում զգացվում էր մթերքների պակասութիւն, կողոպտման ու աւերի ենթարկված ազգաբնակութեան տառապանքները կրնակի էին դառնում։

Չը նայած, որ զեկտեմբերի 24-ին հաշտութիւն կնքվեց հայերի ու թուրքերի մէջ, կայարան գնալը մնաց դարձեալ վտանգաւոր. իւրաքանչիւր գնացողը պէտք է վերցնէր իր հետ երկու-երեք զինուոր կամ կօզակ, վճարէր նրանց առնուազը մի-մի բուբլի, կայարանից քաղաք ապրանք բերողը պէտք է աւելի շատ զինուորներ վերցնէր ու վճարէր նրանց։ Այդ դրութիւնը շարունակվեց մինչև փետրվարի վերջերը։ Մօտ երեք և կէս ամիս առանց պահակի հայկական քաղաքամասից կայարան չէր գնվում. պահակի զինուորները վարձարվում էին. այդ ժամանակամիջոցում զինուորները առացած կը լինեն Գանձակի հայերից առնուազը 15,000 բուբլի։ Այդ ու սեղի ունեցած զէպքերը կենսական պահանջ դարձրին Գանձակի հայկական քաղաքամասի համար սեփական երկաթուղու ճիւղ ունենալը մինչև երկաթուղու կայարանը, հայոց քաղաքամասից։ Ինչպէս կարելի է իրագործել այդ, դրա մասին հետևեալ անգամ։

Սա. Տէր Աւետիքեան

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ-ԹԻՒՐԲԵՐԻ ՄԱՄՈՒԼԸ

«Ֆէրիադ» լրագրի խմբագիր Մուստաֆա Բազիզ-բէյը, որի զէմ նոյն իսկ ապատ Բօլգարիայում Աբդիւլ-Համիդի լարած դաւերը, յարուցած հալածանքները՝ մատանիչ էինք արել մի նախորդ յօդուածով, վերջապէս արժանացաւ այն մեծ պատուին, որ կարող է վիճակվել որ և է անկեղծ հայրենասէրի՝ կարմիր ըէժիմի երկրում։

Նա, ի բացակայութեան դատվեց Մեծ Մարդասպանի անկաշառ դատաւորների կողմից և դատապարտվեց գլխատման պատժին։

Որովհետև։ Նա անմեղութիւնն էր ունեցել Թիւրքիան մի գրախտ չը դանելու և չը հիանալու Խալիֆէի կառավարման արատաւոր ընդունակութիւնների վրա։

Այնպէս որ վայ Բազիրին, եթէ ընկաւ իր դահճի ձեռքը։

Բայց «Ֆէրիադի» խմբագիրը այնքան էլ յուզված չէ երևում իր նկատմամբ «Ատաուծոյ Ստաւերի» ցոյց տուած շնորհներից։ Նա շարունակում է իր կոիւը նոյնքան արիւնծարամբ, նոյնքան եռանդով։ Ահա ձեզ նրա մի նոր կոչը զէպի համերաշխ գործունէութիւն և կռիւ։

Բայց կը լսէն արդեօք նրանք, որոնք քնել են, նրանք, որոնք տանջված՝ նահատակված՝ լռում են...

Օսմանեան կառավարութիւնը դժուարութիւններից դժուարութիւն, անդունդից անդունդ է ընկնում։ Հայրենիքում մի անկիւն չը մնաց, որ չը բռնկվեր։ Եռնէնում ապրիլի 6-ի վեր կաշառակեր պաշտօնեաների անկարող աւագակների՝ անսանձ ստորների գործած չարիքների իրրև պատասխան զինված ապատամբութեան դիմող արաբները, այսօր համարձակվում են մինչև անգամ խալիֆայութեան դառը վարել։ Նը-րանք խալիֆա են ընդունում Մահմուդ Եահիային։ Այն օրից, երբ իսլամ կառավարութիւնը «իսլամութիւնը» արհամարհից և «իսլամական եղբայրութիւնը» մեր մէջ ամրապնդելու միջոցները գանց արեց, այն օրից ամբողջ երկիրը փոքանքի ենթարկվեց։

Մինչդեռ Եւրոպան մարդասիրութեան ասնունով իր ձեռքին խաղալիք է դարձնում Մահեդոնիայի եղեմական հարցը, որ վերբերում է միմիայն օսմանեան կառավարութեան, «պարտականները» իրանց զբաղանը ուռեցնելու համեմ ընկնելով շարունակում են ապրի մորթը քերթել։

Մինչ օսմանցիները այս բոլորի հանդէպ պէտք է պասանձվեն։

Անառատների մէջ ապատամբութեան կրակը մինչև տանիք բարձրացաւ։ Մարդկային զիակները փողոցները ծածկեցին։ Օսմանեան զօրքերը այս ապատամբութեան առաջ անզօր են հանդիսանում։ Ի հարկէ։ Զօրքը քաղցած է, բորկի, ապաները առանց թոշակի, երեք տարուց ի վեր հայրենիքից և սիրելիներից բաժանված. Թշուառ հայրենիքի թշուառ զաւակներ, նրանք այսօր նոյն հայրենիքի, այո նոյն, հայրենիքի եղբայրների վրա գնդակներ են ուղղում։ Արդարութեան սիրահար այդ ժողովուրդը, որի վրէժ փոթթում են ապատամբութեան մեղքը, եթէ նոյն իսկ իսկապէս ապատամբվեր, մի՞թէ դա յանցանք կը լինէր։ Ամենեին։

Հայրենիքի երիտասարդ սպանիչը, հայրենիքի թշնամիները ձեր հայրենիքի եղբայրները չեն, այլ նրանք, որոնք պալատում քէֆ են անում։ Ձեզ գործիք են դարձնում իրանց զզուելի ոճրագործութիւններին։ Մի խօսէք։ Այն գնդակները, որ ուղղում էք զէպի ձեր հայրենիքի եղբայրները, ուղղեցէք և պայթեցրէք այն դաւանանների ականները, որոնք պալատի ձեռքում գործիք դառնալով՝ հրամայում են եղբայրասպան լինել, պայթեցէք, ոչպէս վի աշխարհը հիանայ ձեր վրա, իրրև ազատութեան հերոսների վրա, և մեր հայրերի ոգիները հրճվին։

Ո՞վ օսմանցիներ։

Ակաբայի հարցը մեր հին բարեկամ անգլիական կառավարութեան և օսմանեան պետութեան միջև վէճի դուռ բաց արեց։ Թիւրքիայի Անատոլիին բաբեկամ գերմանացիները՝ Մահեդոնիայի հանքերի վրա ձեռք են դնում։ Ամերիկացիները իրանց նաւատորմը բերին Բէյրութի առաջ, ժողովրդական արիւնի գնով ապրող կառավարիչներ, այժմեան նզովված վարչութիւնը՝ շնորհիւ իր կաշառակերութեան, ամբողջ մահմեդական աշխարհը օտարներին ծախեց։ Փոգիշարը՝ իր պալատում ամրացած՝ ազգին հացնում է այն բոլոր չարիքները, որ կարողանում է։ Կաշառակերներն ու ստորները պալատում մեծ յարգանք ու պատիւ են վայելում, իսկ ուղղամիտ, ազնիւ ազգասէրները փտում են հայրենիքի ամենահեռաւոր անկիւններում, գնդանների ամենամութ խորշերում։ Այն տաղանդները, որ հազիւ հայրենիքը կարողանում է արտադրել 20—25 տարվայ ընթացքում, բորբոնում են բանտի չորս պատերում։ Ոճրագործութեան հովանի թագաւորը՝ համոզված և հաւաքելով նոյն ազգի զաւակներին իր շուրջը՝ նրանցից իր պաշտպանութեան համար բերեր է կառուցել։ Ազգին ապատամբութիւն է յայտարարում. յոյների ձեռքով մեր բօլգար հայրենակիցներին, վալաքների ձեռքով յոյներին, առնաւուտների ձեռքով վալաքներին, քիւրդերի ձեռքով հայերին է կոտորել տալիս։ Այսօր հայրենիքի ամեն անկիւնները արիւնի մէջ են լողում։ Բայց կը գայ մի օր, որ Փաղիշահը իր արքունեակներով պիտի փախչի. բայց անենք մեր աչքերը։ Մեր ամբողջ տունը կրակի մէջ է։ Գոնէ մեր երեխաների, որդիների մասին մտածենք։ Զղջումը յետոյ անօգուտ է։ Զը դատապարտվենք մեր զաւակների անէծքին։ Մենք Սուլթան Համիդի և իր արբանեակների լուծը կարող ենք փշրել միմիայն միանալով, առանց կրօնի և ազգութեան խորութեան։ Զեռք ձեռքի տանք և յառաջ զէպի պալատ։ Կամ բերենք նրանց ուղղութեան և կամ մեռնենք օրինակ տալով աշխարհին։

Դրանից դուրս մեզ համար չը կայ փրկութիւն։

Համերաշխ ու առնական կռիւ կոչը, որ հնչեցնում է «Ֆէրիադը», որքան գեղեցիկ, նոյնքան ստիպողական է։ Թիւրքիային վերջնական կործանման դուռը հասցնող ռէժիմը կարելի է և պէտք է տապալել, առանց կրօնի ու ցեղի խտրութեան հարատևողների, նաստակվողների միանամուռ գրոհով միայն։ Բայց ո՞րը պատեղը կը ծագէ այդ աւեանքեր ու ոճնական օրվայ ուշացած արշալոյսը...

Տ. Զ.

«ԱՄԵՆԲԸ ՀԱԻԱՍԱՐ ԵՆ ՕՐԵՆՔԻ ԱՌԱՋ»

Ցիշում են արդեօք ընթերցողները, որ անցեալ տարի, յեղափոխական շարժումների նոր սկսված ժամանակ, Կուրսկ քաղաքի երկաթուղային կայարանում զայրացած ու կատաղութեան հասած ժողովրդային ամբոխը յարձակվեց մի սպայ պօրուչիկ Միխալապովի վրա և նրան հէնց վագոնի մէջ այրեց։ Դա, ի հարկէ, վերին ատիճանի բարբարոս վարմունք էր, բայց պակաս բարբարոս վարմունք չէր և Միխալապովինը, որի շնորհիւ ամբոխը այդ ատիճան գազանութեան էր հասել։ Սակայն այդ դէպքերը չեն մեղ այժմ հետաքրքրողը, այլ այն, որ այդ գործի համար զինուորական դատի էին ենթարկված գեներալ մայոր Դոբրոլոլսկին և բոամիրալ Բագրատիոնը, որոնք մեղադրվում էին «իշխանութեան անգործունէութեան» մէջ, Միխալապովին այրելու ժամանակ, և զինուորական դատարանը, մեղաւոր ճանաչելով այդ երկու պաշտօնեաներին էլ, այս վերջերս զրանց դատապարտեց բանտարգելութեան, տասնմեկ երկու, իսկ երկրորդին երեք ամիս ժամանակով և նրանց վճռաբեկ տեսանին դիմելու խնդիրքն էլ թողնվեց առանց հետևանքի։

Սրա դէմ էլ, ի հարկէ, մենք ոչինչ չունենք։ արդարադատութիւնը պէտք է արդար լինի իր վճիռների մէջ։ Մարդկանց պատասխանատու պաշտօնեաներ է յանձնված, ուրեմն պէտք է նրանք արի լինեն իրանց պաշտօնեներում, իսկ եթէ նրանք թոյլ ենգանվել և չեն արգելացրել իրանց իշխանաւորների վատութիւնը, պէտք է ուրեմն և իրանց արժանի պատիժը կրեն։ Կրկնում ենք, մենք ոչ միայն դէմ չենք այդ վճռին, այլ և նրան դեռ շատ մեղմ ենք գըտնում։

Սակայն... կարդալով զինուորական դատարանի այդ վճիռը և այն մեղադրանքը, որոնց հիման վրա դատի էին ենթարկվել վերոյիշեալ երկու պաշտօնեաները, ակամայից յիշում ես այն հարիւրաւոր ու հազարաւոր բարձրատիճան պաշտօնեաներին, որոնք նոյնպէս ճանաչվել են «իշխանութեան անգործունէութեան» մէջ յանցաւոր, բայց և ոչ միայն չեն պատժվել, ոչ միայն դատարանի չեն ենթարկվել, այլ և աւելի մեծ պաշտօնեներ, պարգևներ ու շքանշաններ են ստացել։

Սա ինչ է նշանակում արեմն։ Ո՞րտեղ է արդարադատութիւնը։

Ինչո՞ւ դատի չենթարկվեցին ինչու չը պատժվեցին այն բարձրատիճան պաշտօնեաները, որոնց օրով, դեռ յեղափոխական շարժումներից շատ առաջ, Կիշնեվի և Հոմելի կոտորածները տեղի ունեցան։ Ինչու՞ դատի չը ենթարկվեց Մինսկի նահանգապետը, որի շնորհիւ 55 անմեղ մարդիկ գնդակահար եղան զօրքի ձեռքով, ինչու՞ չը պատժվեց Օդեսայի հոչակաւոր գեներալ նահանգապետ Նեչդգարաթը, որը չորս օրվայ ընթացքում քաղաքի մի մասը աւերակ դարձրեց և 2300 մարդ կոտորել տուեց։ Ինչու՞ դատի չը ենթարկվեցին ու չը պատժվեցին Կէրչի, Նիժինի, Նովգորոդի, Բաստովի, Եալտայի և այլն, և այլն, մի շարք անթիւ ու անհամար քաղաքների բարձր ադմինիստրացիան, որտեղ սոսկալի կոտորածներ ու աւերմունքներ տեղի ունեցան, որոնց սարքողները եթէ նոյն իսկ ադմինիստրացիան չէր, գոնէ նա յանցաւոր էր «իշխանութեան անգործունէութեամբ»։ Վերջապէս ինչու՞ դատի չը ենթարկվեցին Բագուի կոտորածների ու ոգեսների հերոսները, որոնց մասին նոյն իսկ սենատոր Կոզոդաւլևը կատարած ամենասաստ և տենդենցիոզ քննութիւնն անգամ ապացուցեց, որ «իշխանութեան անգործունէութիւնից» ի զատ ոչինչ եկել։

Այս բոլորից յետոյ դեռ մեզ ասում են, թէ Ռուսաստանում բոլոր մարդիկ հաւասար են օրէնքի առաջ։ Ո՞րտեղ է այդ հաւասարութիւնը։ Մի ինչ որ բիրտ ու վայրագ սպայի սպանութեան պատճառով չեն խնայում նոյնիսկ գեներալ մայորին, իսկ հազարաւոր անմեղ մարդկանց—ծերերին, կանանց ու փոքրիկ երեխաներին խոխոջելու համար խնայում են նոյն իսկ վերջին պրիստաւին։ Այդ և հաւասարութիւն, այդ է արդարութիւնը։ Եթէ կուզէք, Պարսկաստանում օրէնքի առաջ շատ աւելի մեծ հաւասարութիւն է վայելում ժողովուրդը, քան մեր եւրոպական Ռուսաստանում։ Այնտեղ մահմեդականին սպանող քրիստոնիային, շարաթի թեկադրութեան համաձայն, գլխատում են, իսկ քրիստոնիային սպանող մահմեդականին, ճիշտ է, չեն գլխատում, բայց և բոլորովին էլ անպատիժ չեն թողնում, գոնէ 10 թէ 20 բուբլի հատուցումն են վերցնում, իբրև արիան գին սպանված քրիստոնիայի։ Մեր Նէյդգարները, Կուրլովները, Դուբասովները և Բենենկամֆները իրանց հազարաւոր անմեղ զոհերի արիան համար զէթ 5 բուբլի էլ արիան գին չը վճարեցին... Ոչ միայն չը վճարեցին՝ այլ և շատ ու շատ 5 բուբլիանոցներ դեռ ստացան իբրև առգար հստուցումն իրանց կատարած հայրենասիրական ոճրագործութիւնների...

Այսպէս է հին ըէժիմի արդարադատութիւնը, այսպէս է մեր հաւասարութիւնը։ Մի տեղ, «իշխանութեան անգործունէութիւնը» յանցանք է համարվում ու մարդիկ դրա համար պատժի են ենթարկվում, իսկ միւս տեղ նոյն անգործունէութիւնը ոչ միայն արդարացուցիչ հանգամանք է համարվում, այլ և առաքինութիւն, հայրենասիրութիւն։

Մեր շարիաթի, ուզում էինք ասել՝ բիւրօկրատիայի մշակած օրէնքների ու արդարադատութեան մասին ունեցած հակացողութեան համաձայն, Ռուսաստանի ժողովուրդը նոյնպէս բաժանվում է երկու մասի, ինչպէս և մահմեդական երկիրներում, այն է՝ մաքուրների և անմաքուրների։ Եւ այս վերջինների արիւնն ու ամբողջ ստացուածքը միշտ հալալ է համարվում առաջիններին։ Մաքուրները, ի հարկէ, հէնց ինքը բիւրօկրատիան է, իսկ անմաքուրները մնացեալ ամբողջ ժողովուրդը։ Բարեբաղդաբար արդէն հնչել է այդ բազմաչարչար ժողովրդի մաքրվելու ժամը և հեռու չէ այն օրը, երբ նա բոլորովին կազատվի ու կը մաքրվէ այն ամեն ինչ ապականող կեղտից, որ կոչվում է անսանձ միապետական բիւրօկրատիա...

Ռ

ԶԵԿՈՒՑՈՒՄ ԹԻՖԼԻՍԻ ՆՊԱՍՏԱՄԱՏՈՅՑ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻՆ ԱՐԵՇ ԳԱՒԱՌԻ 5 ՎԱՆԱՁՈՐ ՀԱՅ ԳԻՒՂԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

IV

1) Տրվելիք օգնութիւնը պէտք է ունենայ նպատակ և ոչ բարեգործութեան բնաւորութիւն։ Այդ գումարը պէտք է գիւղացիք յայտնի ժամանակվայ ընթացքում վերադարձնեն և նա (գումարը) պէտք է գործադրվի հէնց իրա ժողովրդի, թէ կեանքը և թէ գրութիւնը բարւոքելու վրա։

Իսկ օգնութեան տալ բարեգործութեան բնաւորութիւն, նշանակում է ժողովրդին սովորեցնել ձրիակերութեան և նպատակ նրա անարարոյականացման։ 2) Տրվելիք օգնութեան պէտք է տալ ըստ կարելւոյն համայնական ձև։

Ասում ենք «ըստ կարելւոյն», որովհետև մեր ժողովրդի մէջ համայնական ոգին համարեա բոլորովին չէ զարգացած, և մտցնել միանգամից այդ ոգին՝ անկարելի է։

Հնարաւոր է միայն մօտենալ այդ բանին, բաժանելով գիւղը մի քանի խոշոր մասերի, ամեն մէկը բաղկացած 10—15 ընտանիքից, և այդ խմբերին արդէն տալ նպաստ՝ միևնոյն է փոլով թէ կաքով։ Այս թէ անհամմատ աւելի հեշտ է անել և թէ գիւղացիք իրանք էլ համաձայն են։ Այսպիսի խմբեր գիւղում կան հէնց հիմա էլ։ Այսպէս մի քանի գիւղացի գումաթ ծելու կամ չալթուկի արտ կապելու և ուրիշ աշխատանքների համար միանում են։ Միայն սրանք շատ մանր բաժանմունքներ են։ Պէտք է սրանց աւելի խոշոր կազմերի կերպարանք տալ։

Վերջացնելով սրանով իմ զեկուցումս այդ 5 ֆաատված գիւղերի մասին, աւելորդ չեմ համարում պարզել այստեղ իմ կարծիքս այն հարցի առիթով թէ արժէ արդեօք վերաշինել այդ քանդված գիւղերը, թէ աւելի լաւ է նոր գիւղեր շինել աւելի յարմար տեղերում և սրանց տեղափոխել այնտեղ։

Առհասարակ նոր գիւղ շինելու կամ գիւղերը նոր տեղ փոխադրելու հարցերը շատ լուրջ և բազմակողմանի պարզաբանութեան կարօտ հարցեր են։ Բայց այս գիւղերի մասին ես գուսէ առանձք կարծում եմ, որ նրանց, եթէ հնարաւոր է, պէտք է հանել այդտեղից և տեղափոխել աւելի հայաշատ տեղ և անա թէ ինչու։

Ինչպէս արդէն վերև յիշեցինք, այդ գիւղերը չորս կողմից շրջապատված են թուրք գիւղերով և հայաշատ մասերից հեռաւոր բոլորովին կարված են։

2) Հայերը մինչև այժմ էլ թուրքերից այնքան ճնշված են եղել, որ նոյն իսկ հայը երկիւղից ծածկում է եղել իր եղբօր կամ որդու սպանողին, վախենալով նոր վրէժխնդրութիւնից։

Տարի չէր անցնում, որ թուրքերը այդ գիւղերից 45 հոգի չը սպանէին, տաւար չը քշէին և այլն։ Իսկ այսուհետև այսպիսի դէպքեր կարող են աւելի յաճախ պատահել։

3) Ինչպէս վերև նշվեցաւ էր, այս գիւղերում ընդհանրապէս (նամանաւանդ Երամի բազարում և Նեմեղբարգում) սակաւահողութիւն է և եթէ բէկերի հողերը չը լինեն, գիւղացիք չեն կարող հօր գնալ։ Իսկ այդ հողատէր բէկերը բացի Շեկլոշինիկովից, բոլորը թուրքեր են։ Եւ այժմ երբ մեր և թուրքերի յաքաբերութիւնները լարված են և թուրքերը մեզ իրանց կամիտետների հրամանով բօյկոտ են յայտարարել, շատ հաւանական է, որ այդ հողերով գնել մի քանի տարի հայերի համար անհնարին կը լինի օգտվել։ Եւ վերջապէս եթէ մի նոր ընդհարում պատահի, այդ ժամանակ այդ գիւղերի հայերը կամ ստիպված կը լինեն մահմեդականութիւն ընդունել, կամ պէտք է սրի ու հրի կերակուր դառնան։

Պէտք է նկատել, որ դեռ մինչև հայ-թուրքական ընդհարումներն էլ Երմանի-բազարցիք և Նեմեղբարգցիք տակաւանողութիւնից ճընշված լինելով, նոր հողեր էին փնտռում տեղափոխելու համար։ Ես այսպէս միայն մատանիշ կանեմ երկու տեղերի վրա, որտեղ կարելի կը լինէր տեղափոխել այդ գիւղերը։ Այս իմ առաջարկութիւնս, ի հարկէ, միայն նախագիծ է, որը պէտք է տեղն ու տեղը ենթարկվի բազմակողմանի և լաւ ուսումնասիրութեան։ Այդ տեղերից մէկը Ղայբաշու կից զանազան հայ բէկերի և «խոջէյնների» հողերն են, իսկ միւսը Թիֆլիսի հասարակութեան հողը։

Ղայբաշին ունի մօտ 250 տուն և 2000 դես. պետական հողեր։ Բացի այս, Ղայբաշի հողերին կից են մօտ 20,000 դես. հողեր, որոնք պատկանում են զանազան հայե ի։ Այդ հողերը կապալով վերցնում են տեղական վաշխառուներից մի քանիսը և մասը կտորներով մէկին 3—7 դես. ամենալով տալիս գիւղացիներին։

Այդ հողերի շարքում գտնվում են 2 մեծ կտոր հողեր. մէկը Միլիկովի՝ մօտ 4000 դես. և միւսը Զաքարեանի՝ մօտ 1300 դես.։ Երկու հողերն էլ իրար կից են։

Միլիկովի հողը կից է Աղջիդան գեղին և ունի սեպհական ջուր այն քանակութեամբ, որ բաւականութիւն կարող է տալ այգիների համար։ Իսկ Զաքարեանի հողում կարելի է ջուր հանել։ Այս երկու հողն էլ շատ յարմար են նոր գիւղեր հաստատելու համար և բոլորովին բաւական են 6 գիւղի ժողովրդի համար։ Հիմնելով այստեղ գիւղեր՝ մենք թէ՝ 1) կազատենք Արեշի գիւղացիներին անտանելի պայմաններից և թէ 2) աւելի կապահովենք բացուցիչ հանգամանք է համարվում, այլ և առաքինութիւն, հայրենասիրութիւն։

Մեր շարիաթի, ուզում էինք ասել՝ բիւրօկրատիայի մշակած օրէնքների ու արդարադատութեան մասին ունեցած հակացողութեան համաձայն, Ռուսաստանի ժողովուրդը նոյնպէս բաժանվում է երկու մասի, ինչպէս և մահմեդական երկիրներում, այն է՝ մաքուրների և անմաքուրների։ Եւ այս վերջինների արիւնն ու ամբողջ ստացուածքը միշտ հալալ է համարվում առաջիններին։ Մաքուրները, ի հարկէ, հէնց ինքը բիւրօկրատիան է, իսկ անմաքուրները մնացեալ ամբողջ ժողովուրդը։ Բարեբաղդաբար արդէն հնչել է այդ բազմաչարչար ժողովրդի մաքրվելու ժամը և հեռու չէ այն օրը, երբ նա բոլորովին կազատվի ու կը մաքրվէ այն ամեն ինչ ապականող կեղտից, որ կոչվում է անսանձ միապետական բիւրօկրատիա...

Ռ

ԾԽԱԽՈՏԻ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆԸՄԸ ԵՒ ԿԱՂԱՄԱԿԵՐՊՎԵԼՈՒ ԿԱՐԻՔԸ

—

Վաճառականների և սպառողների իսկական շահերի համար առևտրական թէօրիայի մէջ ամենաօգտաւէտ ձևը ընդունվել է «առաջին ձեռքից» գնելը կամ ծախելը։ Բայց, ինչպէս երևում է, պրակտիկայի մէջ, երբ մի կողմը կապակերպված, պաշտպանված չէ մարդկային ընչաքաղցութիւնից, միշտ հարատևարվում է միւսից։

Ըստ երևոյթին գոհ լինելու է, որ ծխախոտագործները իրանց արտադրութիւնները ծախում են գործարանատէրերին. բայց ոչ։ Սխալատես է լինում ամեն տարի գարնան՝ ծխախոտի յանձնումի և հաշիւ տանալու խայտառակ ու սիրտ ծակող տեսարաններին, զրկվածների օգնութիւն հայցող ոչխարային աչքերին, չէ կարող, առանց նեարդային դրութիւնը խանգարելու ապրել «Թուսական Ռիվիէրայում»։

Գործարանատէրերից մանաւանդ մի քանիսը պանտատորների շուրջը վաղուց հիւսել են մի այնպիսի վարչական ցանց, որին կարող են նախանձել շատ բիւրօկրատիական պետութիւններ։

Վաճառականները ամենից առաջ ջոկել, ընտրել են գիւղացիների միջից «ամենաընտրեալներին», այսինքն նրանց, որոնք կամ «խածան» են (ազդեցիկ) կամ մի քանի բուբլու համար ամեն սրբութիւն ծախող։

Գիւղական գործակատարները՝ (բացառութեամբ շատ քչերի) գնողների համար թէ լրտես են, թէ ճնշող, թէ խաբող, թէ պահպանող և թէ նրանց ազդեցութիւնը զգացնել տուող՝ մանաւանդ «միլիոնների» և «մեծ մարդկանց» շշմեցնող պատմութիւններով։ Գործակատարները անխոնջ պրոպագանդիստներ են, որոնք տարին 12 ամիս ամեն մի դէպքում պանտատորներին գովում ու մեծացնում են իրանց «չորպահիների» արած բարիքները ազքատներին, յանդուգն պանտատորների կրած ֆասները, նաչալնիկների և գուցէ մինիստրների հրաժարացումները և այդպիսով սարսափանաց հեացման մէջ պահում պանտատորներին, որ նրանք չը գաւանեն «չորպահիներին», վաճառականներին։

Սեպտեմբերին՝ ծխախոտի տերմները հաղիւ հաւաքված «արաններում», գործարանատէրերի ներկայացուցիչները (մեծ մասամբ յոյներ) իրար հետ մրցելով՝ իրանց գործակատարների վոհմակով վազում են գիւղերը, խօսում են շատ քաղցրութեամբ պանտատորների հետ և տալիս են բարձր գներ՝ 10—11 12 ր. պուդին, և առաջարկում 300—500—800 ր. և աւելի կանխավճար, «զադատկա», լաւ համոզված լինելով՝ որ հայ պանտատորը ճշտապահ պարտապան է։

«Զադատկան» այն ցանցն է, որի մէջ իւրաքանչիւր աշնան ընկած է պանտատորը և ստորագրում է հետևեալ պայմանների պայմանագիրը։

Мы нижеподписавшіеся

. . . . . .

Այդ բաւական չէ. երբ կանխավճարից մի մասը (100 կամ 200 ր.) տրվում է ոչ թէ սեպտեմբերին, այլ յունիսին, վաճառականը կազմում է նոտարով առանձին պայմանագիր, որով պանտատորը պարտաւորվում է ծխախոտը ուրիշին չը ծախել առանց նրա յօժարութիւնը տալու, հակառակ պարագային ենթարկվում է պուդին 50 կօպ. կամ 1 բուբլի տուգանքի։

Պանտատորը ոչ մի օրինական ոյժ չէ ունենում ձեռքին, ոչ իսկ մի թղթի կտոր որ իր ծխախոտը այնքան գնով ծախված է. այդ խայտառակ «պայմանագիրը» մնում է գնողի մօտ, որը գործ է ածում նրան իր բարի հայեցողութեան համեմատ, նայած՝ թէ իր շահերը որ յօդուածի վրա յենվելով կարելի է առաջ տանել։

Գալիս է ծխախոտի ընդունելութեան սեզօնը, կամ, ինչպէս գիւղացիները ասում են, «թէպլիմը», (ապրիլ, մայիս ամիսներին), որ ժամանակ երևան է գալիս ֆիրմաների ներկայացուցիչների ամբողջ հրեշութիւնը։

Պանտատորը ռուսական կշռքի մասին գաղափար չունի, իր հետ բերած է պաղենական թրքական «զանեթարը», որի վրա հաշված է թէ 13 օխայ 100 արէմը անում է 1 պուդ։ Կշռում է խղճի մասը և բերում

Թիւրքիայից բերել տալ, վճարելով կրկին արժէքը. ուրեմն ինչու՞ չը կազմակերպվիր մնալ, երբ աշողութեան շանսեր կան։

Որովհետև մրցումը ուժեղների հետ, առանց կազմակերպվելու աշող առաջ տանել անկարելի է, ուստի հարկաւոր է նախ պաշտպանվելու միջոցները պատրաստել և այնպէս հապարակ դուրս գալ, որպէս զի չը վիժէ գործը։

Այդ նպատակով առաջարկում եմ հետևեալ ծրագիրը գիւղական ուսուցիչներին և հասկացող երիտասարդութեան։

1) Իւրաքանչիւր գիւղում կազմել խորհրդակցական ժողով և ընտրել 1 կամ 2 հոգի ներկայացուցիչ։ Ներկայացուցիչներ կարող են տալ Սուխումը, Ադլերը, Սոչին ու Տուապսէն մի 40 հատ։

2) Պլանտատորների ներկայացուցիչները կը կազմեն ընդհանուր ժողով և կընտրեն 9 հոգուց բաղկացած մի կենտրոնական Մարմին։

3) Կենտրոնական վարչական Մարմինը կը կառավարէ ամբողջ շրջանի գործերը, օգնական ունենալով իւրաքանչիւր շրջանում ընտրված (գիւղական ժողովրդից) 5 հոգուց բաղկացած յանձնաժողովներ։

4) Իւրաքանչիւր առանձին շրջան կունենայ և իր երդուեալ էքսպէրտները, որոնք կը վճռեն տեսակի վերաբերեալ վէճերը։

5) Տեղական մարմինները «զարտակայից» առաջ կայցելեն բոլոր պլանտացիաները, կը քննեն բերքի քանակութիւնը, տեսակը և կը որոշեն ծախսու գինը։

6) Մի անգամ գների ցուցակը պատրաստելուց յետոյ, կառաջարկվի գնող ֆիրմաներին գնալ ման գալ պլանտացիաները, իսկ առուծախի գործողութիւնը կատարել վարչական կենտրոնական մարմնի հետ։

Նաեւ. Այդպիսի կենտրոնացում անհրաժեշտ է շրջանների շահերը պաշտպանելու համար։

7) Ֆոնդի համար իւրաքանչիւր պլանտատորից ստանալ 50 ռուբլի բաժնեգին։ Եթէ 4000-ից 2000-ը մասնակցեն առաջին անգամ, 100 հազար ռուբլու մի խոշոր գումար դուրս կը գայ։

8) Այդ 100 հազարի ֆոնդը, ի հարկին օգնութեան կը հասնի ամենակարօտ պլանտատորներին, պահեստներ կը հիմնէ կամ նոյն իսկ գործարաններ կը բանայ։

Կրկնում եմ, տեղական ֆիրմաները եթէ բոյկոտ սկսեն, նրանք չեն կարող այդ շարունակել 1 տարուց աւելի, որովհետև Սև ծովի ծախսերը անհրաժեշտ է գործարանների համար։ Բացի այդ, շատ հեռու ֆիրմաներ անծանօթ տեղական պայմաններին ու մարդկանց, վախենում են գալ «զարտակա» բաժանելու և ստիպված իրանք աւելի թանգ գնով գնում են ծանօթ ֆիրմաներից (որոնք եթէ իրանց գործարաններում ապառում են տարեկան 50 հազար պուդ, գնում են 150 հազար)։ Եթէ պլանտատորները քաղաքներում ունենան իրանց պահեստներ, ոչ թէ միայն Ռուսաստանի, այլ և արտասահմանեան ֆիրմաներ կարող են գրաւել դէպի իրանց։ (Черноморск. ноб. լրագրի այս տարվայ օգ. 23 թ. համարում բելգիական մի ֆիրմա «Maison Iphandi» խնդրում էր ծխախոտի պահեստների հասցէներ)։

Իմ ծրագիր—առաջարկը ի հարկէ կարօտ է լուրջ մշակման, բայց անիրագործելի չէ։ Պլանտատորները սաստիկ տրամադրված են թօթափելու չորպահնիների լուծը։ Մի տարի միայն հարկաւոր է եռանդուն աշխատանք. գործը մի անգամ սկիզբ առնելուց յետոյ ինքնին առաջ կերթայ։

Սուխումցիներից մանաւանդ խնդրում եմ լուրջ ուշադրութեան տալ այս առաջարկը և հէնց այժմեանից նախապատրաստական ժողով ունենալ, որի տեղի և ժամանակի որոշման համար մտնել ինձ հետ յարաբերութեան։

Արամ Յակոբեան

1905 հոկտ. 3 Սոչի

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

Զնայելով Թիֆլիսի գեներալ-նահանգապետի կարգադրութեան որպէս զի խանութները փակվին երեկոները ոչ վաղ ժամի 8-ից և ուսելիքէնի վաճառողները ոչ շուտ երեկոյեան ժամի 10-ից, այնու ամենայնիւ խանութներից շատերը դարձեալ փակվում են երէկոնները ժամի 6½-ին։ Այդ պատճառով երվանից կարգադրված է (ապրիլի 28-ից) ստիպանութեանը կազմել այն խանութների ցուցակները, որոնց տէրերը կը խախտեն այդ կարգադրութիւնը, առանձնաբար նշանակելու համար։ Ոստիկանութիւնը առանձնապէս ուշադրութիւն կը դարձնէ Թամամշեանի քարվանսարայի վրա։

—

Երէկ, Թիֆլիսում, ցերեկվայ ժամի 12½-ին, սպանվեց մի թուրք Տէօմիխ-Բեադ կոչված տեղում։ Պարզված չէ թէ ով է սպանել։ Ցայսանի է, որ երկու թուրք միասին գնում են և ելել, Ցանկարծ ետևից մէկը խփում են թուրքերից մէկի ծոծրակին։ Թուրքը ընկնում է. իսկ նրա ընկերը փախչում է դէպի թուրքի մէջտեղ։ Ցանցաւորին գտնելու համար ոստիկանութիւնը ձեռք է առել միջոցներ։

—

Շուրջը մեզ հեռագրում են. «Հոգևոր դպրոցի հոգաբարձուներ՝ Ասրիբէկեան, Սարգիս Իւզբաշեան, Աշոտ եպիսկոպոսի առաջարկութեամբ, տեսչի ներկայութեամբ, զրկեցին ռոճկի ինտերոյը մասից այն ուսուցիչներին, որոնք բոյկոտ էին յայտարարել Էջմիածնի մայիսի 7-ի ժողովը»։

—

Դերասան Աբէլեանը հեռագրում է մեզ Բաքուից իր առողջութեան մասին հետևեալը. «Արագ կազդուրվում եմ, բարդութիւններ չը կան»։

—

Վրաց-Իմէրեթի սինոդական դիւանատունը ստուգել է բանկում պահ տրված գումարների քանակը։ Ցիշեալ դիւանատան պատկանող 600,000 ր. աւելի մի գումարից, ներկայումս բանկում մնում է միայն 223,700 ր., մնացեալ գումարը ծախսել է նախկին գանձապահ Ա. Սրտագիանին։

—

Ապրիլի 27-ին գիշերը քաղաքի մի քանի մասերում խուզարկութիւններ ու կալանաւորութիւններ են կատարվել։ Կալանաւորված է, ի միջի այլոց, ուսանող Զերբեղով սոցիալ-դեմոկրատական կուսակցութեան կազմակերպութիւնը պատկանելու համար։ 27-ին խուզարկել են կայարանի կից մասերում էլեքտրաքարշի մէջ նստածներին և անց ու դարձ անողներին նոյնպէս խուզարկում էին։ Պահակների թիւը քաղաքում զօրեցացրած էին։

—

Նոր-Նախիջևանի փոխանորդ Մուշէ վարդապետը մինչև այսօր ուղարկել է Թիֆլիսի Նը-պաստամատոյց յանձնաժողովին 5247 ր. 21 կ., որից 1) 2000 ր. «Մշակի» խմբագրութեան միջոցով, իսկ մնացեալը 3247 ր. 21 կ. երկու անգամով յանձնաժողովի նախագահ Գաբրիելին ալքեպիսկոպոսի միջոցով։

—

Նախիջևան-Դոնի հայոց դրամատիքական ընկերութեան նա խագահը եկել է Թիֆլիս կազմակերպելու հայոցմշտական դրամատիքական խումբ Նախիջևան-Դոնի համար առաջիկայ սեզոնին։

—

«Баку» թերթի խմբագրութիւնը առաջարկել էր Քութայիսի նախկին նահանգապետ Վ. Ա. Ստարօսելսկուն յանձն առնել թերթի խմբագրի պաշտօնը։ Այժմ յիշեալ թերթը հաղորդում է, որ ապրիլի 25-ին պատասխան է ստացել Վ. Ա. Ստարօսելսկուից, որ նա յայտնում է իր համաձայնութիւնը։

—

Բաղուի նահանգական վարչութիւնը, «Баку» թերթի ասելով, քննելով Գրօզնայի 2-րդ կարգի վաճառական Սօլոմոն Իսակովիչի հաւատարմատար Լիտման-Իւրգրաուի խնդիրը, թոյլատրել իր յանձնարարողին ապրելու Բաքու քաղաքում, որոշից այդ խնդիրը անհետանալք թողնել։ Միևնոյն ժամանակ բացատրեց, որ այն հրէաները, ի միջի այլոց և 2-րդ կարգի վաճառականները, որոնք գրված են կովկասեան երկրի քաղաքների վրա, ապրելու իրաւունք ունեն միմիայն այդ քաղաքներում։ Ինչ խօսք, որ հէն օրէնքները հրէաների վերաբերմամբ պահպանում են դեռ իրանց նախկին ոյժը։

—

Ապրիլի 24-ին Բաքու քաղաքում, օրը ցերեկով կողոպտվել է «Թաբրէզ և Միլով» ընկերութեան գանձապահ Նօվօսիլցօվը, որը, ունենալով իր հետ 2,500 ռուբլի, գնում էր կառքով։ Յարձակումը կատարվել է այնպիսի հանգամանքներում, որ ամենին կասկած չէ թողնում թէ այդ կողոպտողները նախապէս գիտէին ոմ է անցնում կառքով, ինչ ունի իր մօտ, և որ միանգամայն անպատիժ են մնալու իրանց յանցանքի համար։ Կողոպտողները կանգնեցրին կառքը փողոցում, առանց քաշվելու անց ու դարձ անողներից, յարձակվեցին գանձապահի վրա և ատրճանակները ուղղելով նրան, պահանջեցին «շուտ տալ փողերը»։ Ստանալով 2 հազար ռուբլուց աւելի փողերը, աւազակները փախան այս ու այն կողմ։ Պահապարը այդտեղից անցնող էին Սալեանի գնդի զինուորները, պահապաններին խոնարհելու համար։ Նրանք հոքերը հանեց ընկան ու ընկեցին նրանցից երկուսին, մէկը գուրիցի, իսկ միւսը՝ օսետին։ Մէկի մօտ գտնվել է գողացված բոլոր փողերը։

—

Մօտ օրերս Վարշավայի նահանգական դատարանում տեղի ունեցաւ հետևեալ միջադէպը։ Դատարանի գտնվելը բերեցին մի երիտասարդ կալանաւորի, Զիմին ազգանունով, որը մեղադրվում էր գողութեան մէջ։ Նրա ներկայութեամբ կարդացին մեղադրական ակտը, բայց նա կտրուկ կերպով պատասխանեց. «Ինձ մեղաւոր չեմ համարում»։ Ներս կանչեցին վկաներին, և նրանք, երդվելուց յետոյ, վկայեցին որ ճանաչում են մեղադրվողներին նստարանի վրա նստողին և որ նա հէնց միևնոյն գողութիւն կատարող մարդն է։ Դատախազի ու պաշտպանութեան ճառերից յետոյ, երբ մեղադրվողին թողին վերջին խօսքը ասելու, նա բոլորովին անվրդով յայտնեց.—Ես այդ գործից բոլորովին տեղակ չեմ։ Իմ ազգանունս Նօվակովսկի է, իսկ Զիմին հէնց այս րոպէին նստած է բանտումը։ Ինձ այստեղ բերեցին պատահաբար միւս կալանաւորների հետ միասին ուրիշ գործի համար, բայց, տեղեկանալով Զիմիից, որ նրան մեղադրում են անարգար կերպով, ես վճռեցի նրան փոխարինել, որպէսզի ազատցնեմ, թէ ինչ արժէք կարող են ունենալ վկաների ցուցմունքները, թէկուզ նոյնիսկ երդմամբ հաստատված։ Ես այդ գողութիւնը կատարել չէի կարող հէնց այն պատճառով, որ նրա կատարելու ժամանակ ես արդէն կալանաւորված էի։ Մինչդեռ վկաները երդվեցին, որ իբրև թէ ես եմ գողացել։ Դատաւորները շփոթվեցին։ Հեռախօսով կանչեցին բանտի վերակացուին և նա ևս վկայեց, որ դատարանի առաջ կանգնողը օնկակօվսկին է և ոչ թէ Զիմին։ Դրա շնորհիւ գործը վերադարձրել են դատաստանական քննչէին։ «Die Zeit.»

—

Թիֆլիսի 3-րդ իգական գիմնազիայի ծնողական շրջանի խորհուրդը յայտնում է, որ այսօր, շաբաթ, ապրիլի 29-ին Թիֆլիսի ժողովարանի ամառային շինութեան մէջ ծնողական շրջանի միջոցները ուժեղացնելու նպատակով տեղի կունենայ զրօսանք. վիճակախաղ ալէգրիով և կոնցերտային բաժանմունքով, փոխարէն ապրիլի 22-ին վառ եղանակի պատճառով յետաձգված։

—

«Մշակի» անցեալ տարվայ № 229 նուիրատուների ցուցակի մէջ մի սխալ է մտել. ասված է «Նախիջևանի աղէտի զոհերի օգուտն ստացանք Նիժնի Նովգորոդից Ի. Ն. Տէր-Յակոբեանի գործարանի ծառայող Իսահակ Ա. Առաքելեանի ձեռքով հաւաքած 1000 ր.»։ Պէտք է լինի «Ղեսված իմ տարաբաղդ և դարաբաղ եղբայրների օգուտն Իսահակ Ա. Առաքելեանից 1000 ր.» որովհետև այդ գումարը չի ժողոված, այլ նուէր է իր սեփական սուղ միջոցներից։

—

Ապրիլի 27-ին ցերեկվայ մօտ ժամը 3-ին, ամպի գոռոցի ժամանակ կայծակը ինչպէս է հացրել Մամուլինսկի գիւղի սուրբ Վառվառէ եկեղեցու անկիւնին։ եկեղեցու գմբէթից ընկել է նաև խաչը, որը ոչ մի տեղ չի գտնված։

—

«Призывъ» թերթը հաղորդում է, որ ապրիլի 18-ին, առաւօտը, ոստիկանութիւնը յանկարծակի խուզարկութիւն կատարեց յայտնի հասարակական գործիչ և հրապարակախօս, Բաքուի նախկին քաղաքագլուխ, Ա. Ի. Նօվիկովի բնակարանում։ Նրա մի սենեակում, որտեղ ժամանակաւորապէս ապրում էր Բօսկովսկին, գտնվել է անլեգալ գրականութիւն։

Գրաւեցին գրականութիւնը և կալանաւորեցին Բօսկովսկուն։

—

«Труд» թերթը հաղորդում է, որ Բաքուում յամառ լուրեր են պտտում խուլիգանական ապագայ յարձակումների մասին խաղաղ ազգաբնակութեան վրա։ Թէև այդ լուրերը ոչ մի հիմք չունին, բայց քաղաքի անարկված ազգաբնակութիւնը շատ է հաւատում նրանց և սկսում է արդէն յուզվիլ։ Մինչ ժամանակ չէ վերջ տալ այդ պրովոկատորական խաղերին։ Պարոն մարդատեացներ, մինչ դուք միչև այժմ դեռ չէք կշտացել անմեղ թափված եղբայրական արիւնով։

—

Ինչպէս ասել է «Страна» թերթը հաստատ աղբիւրներից, կոմս Վիտտէ մօտ օրերս մատնացոյց արեց ներքին գործերի մինիստրութեան գործ դրած մի շարք ծայրահեղ խստութիւնների վրա, բայց նրա այդ ցուցմունքների համար հեղինակաւորը բացատրութիւն ստացաւ, որ մինիստրների խորհրդի նախագահի դերը կայանում է միայն մինիստրների միացման մէջ, այլ ոչ նրանց իրաւունքների միջամտութեան մէջ։ Այդ բացատրութիւնն էր գլխաւոր պատճառը, որ քայքայվեց մինիստրական կաբինէտը։

ՈՍՏԻԿԱՆԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—

Բօրչալուի գաւառի գիւղացի Սարգիս Մաթէոսեանից, որը ելել է Պեսկովսկի փողոցի վրա Սուսպանեանի տանը գտնվող ընդհանուր համարներում, գողացել են 500 ռուբլի։ Գողած յայտնված է Նոյն սենեակում եղող Կարվօվսկու վրա, որը, թողնելով իր անցագիրը, անյայտացաւ։

—

Ապրիլի 26-ին, երեկոյեան ժամը 10-ին Իվան Ս. Պօպովի բնակարանը մտել են 8 անյայտ չարագործներ զինված ատրճանակներով և սրերով և մնացին սպառնալիքով փող պահանջելու։ Վերցնելով 270 ռուբլի փող, 3 ժամացոյց ոսկէ և հասարակ, 77 ռուբ. արժէք ունեցող և 2 խոհանոցի դանակ՝ չարագործները անյայտացել են։

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

27 ապրիլի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ. Նշանակվում են.—Կոլեգիական ֆինանսների մինիստր, Շիրին-Շահամատովը՝ Սինոդի օբէր-պրոկուրոր, Սուվորինը՝ ներքին գործերի մինիստր։ Հրատարակված են Պետական Խորհրդի նիստերին ներկայ լինող անդամների ցուցակները։ Խորհրդի պատուաւոր նախագահ նշանակված է Մեծ Իշխան Միխայիլ Նիկոլայևիչը, նախագահ՝ ստատս-սեկրետար Ֆրէյ։—Երէկ Մարիինսկի պալատում կայացաւ մի ակումբ, որի ժամանակ ծանօթացան իրար հետ Պետական Խորհրդի ընտրեալ անդամները նշանակված անդամների հետ։ Այսօր մայրաքաղաքը զարդարվեց դրօշակներով։ Ամենուրեք տօնական տրամադրութիւն է տիրում։ Եղանակը հրաշալի է։ Լրագիրները լի են պատմական այս մեծ մօմենտը նկարագրող ողջույնների յօդուածներով։—Յայտնի եւրաժշտագէտ Գլազունովը մի օրհներգ է գրել «ժողովրդի ներկայացուցիչներին» անունով և յարմարացրել է նրան այսօրվան։ Կրթական հաստատութիւններում, բանկերում և կառավարչական հաստատութիւններում այսօր պարապմունքներ չը կան։ Շարժումը քաղաքում եռում է։ Կառքերը ձեռքից ձեռք են խլվում։

ՕԴԵՍՍԱ. Համալսարանի խորհուրդը ուղարկել է Պետական Դումային հետևեալը.—«Խորապէս համոզված, որ միայն ազատ պետութեան մէջ կարելի է ազատ համալսարան ունենալ, Նովոբօսիսկի համալսարանի խորհուրդը ողջունում է Դումայի բացումը, որպէս առաջին քայլ՝ ստեղծելու ազատ, խիստ-սահմանադրական պարլամենտական, դեմօկրատական պետական կազմ։ Այդ մեծ նպատակին հասնելու համար Դումային սպասում է ծանր կռիւ և փորձութիւն։ Թող իմանայ նա, որ բարձրագոյն դպրոցները—գիտական ճշմարտութեան և կեանքի իդէալի ներկայացուցիչները—(?)։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 27 ապրիլի։ Երէկ մայրաքաղաք հասան Դումայի մօտ 100 անդամներ։ Դուման բացվում է մօտաւորապէս 430 անդամների կազմով։ Ազգաբնակութեան աշխատաւոր լայն խաւերից—գլխաւորապէս գիւղացիներից և բանւորներից ընտրված Դումայի անդամները կազմեցին մի կուսակցութիւն «Պարլամենտական աշխատաւոր խմբակ» անունով և մշակեցին իրանց սկզբունքային ծրագիրը։ Պետական Խորհրդի առաջին նիստը կը կայանայ ապրիլի 28-ին։ Ազնուականների ժողովարանում։ Հրատարակված ցուցակի համաձայն Խորհրդի անդամների թիւը 90 է, ի բաց առնելով կոմս Վիտտէին, ծերացածներին, բացականերին և հիւանդներին։

ԼՕՆԴՈՆ, 26 ապրիլի։ Լրագիրների մեծ մասը Դումայի բացման պատմական օրի առիթով համակրական յօդուածներ են նուիրում Ռուսաստանին, յայտնելով որ Ռուսաստանի բարօրութիւնը — ընդհանուր խաղաղութիւնը պահելու ամենաէական ֆակտօրներից մէկն է։

27 ապրիլի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 27 ապրիլի։ Պետական Դումայի բացման առիթով մաղթանքներ են կատարվել, քաղաքը դրօշակներով զարդարվել է, կրթական հաստատութիւնների մէջ պարապմունքները դադարեցրել են։ Մօսկվայում, Կոստրոմայում, Ելիսավետգրատում, Պիատիգօրսկում Սեվաստօպօլում, Կէլցում, Կիէվում, Բիբիսկում, Եարանսկում, Խարկովում, Պոլտաւվում, Սումսովեցում, Բիտեգրում, Մինսկում, Գոլոցկում, Ֆէօդոսիայում, Պլոցկում, Նովգորոդովում, Սիմբիրսկում, Գանձակում, Հէլսինգֆորսում, Վիտէբսկում, Լոմժում, Լվովում, Սիմֆէրօպօլում, Բէլօստոկում, Էլաբուգում, Նովօչերկասկում, Սուխումում, Տուլայում և ուրիշ տեղերում։

ՄՕՍԿՎԱ, 27 ապրիլի։ Քաղաքային դումայի մեծամասնութեան կողմից Դումային ուղարկած ուղերձի պատճէնը։ «Այս մեծ օրը, երբ ժողովրդի ընտրեալները ձեռնարկում են պետական մի մեծ գործունէութեան, երբ յոգնած և տանջված երկիրը տեսնում է վերջապէս մեծ բարեկարգման սկիզբը իրականացած, որը միայն կարող է Ռուսաստանին դնել խաղաղ զարգացման ճանապարհի վրա—հինաւուրց Մօսկվան իր ողջոյնն է ուղարկում ժողովրդի ընտրեալներին։ Թող օրհնվի նրանց աշխատանքը հարենիքի բարիքի և երջանկութեան համար, թող այդ աշխատանքը կենսատու ոյժ դառնայ, որ կը ստեղծէ նոր կեանք մեծ, վերածնված և ազատ Ռուսաստանի համար։ Մօսկվան լիովին հաւատացած է, որ ժողովրդի ներկայացուցիչները ստանձնած մեծ աշխատանքը՝ դէպի Ռուսաստանը, բուռն սիրով ներշնչված երկրի կեանքում խաղաղութիւն կը մտցնէ և օրինականութեան և ազատ քաղաքացիութեան յաղթանակի ապտարան կը դարձնէ։ Թող ժողովրդի ընտրեալները գնան դէպի այդ նպատակը ստեղծագործող աշխատանքի ճանապարհով, յիշելով որ նրանց մեծ ծառայութեան ընթացքում նրանց միշտ սպասում է երկրի ազակութիւնը։ Թող ծագէ Ռուսաստանում ճշմարտութեան լոյսը»։

ՍԻՄՖԵՐՈՊՈԼ, 27 ապրիլի։ Երիտասարդների մի խումբ, երգելով յեղափոխական երգեր դիմեց դէպի բանտը։ Ստրաժնիկները սկսեցին ցրել նրանց։ Սպանված չը կայ. իսկ ՀարդՀած են 10 հոգի։ Ոստիկանապետը և մի քանի ստրաժնիկներ ստացան քարերի հարուածներ։

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ ԹԱԳՈՒՀԻ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ
ԻՍԱՀԱԿ ՄԵԼԻՔ-ԱՂԱՄԱԼԵԱՆ

ՑԱՑՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՈՒՇԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Իմ հօրեղբայր Սուքիաս արեիպիսկոպոս Պարգեանը, որան մեծ ու ապօր համարելով նեաստիս «Պարզեան» սատրագրվին, պահանջել է չը գործածել այդ «հնչակուան» ազգանունը։ Մի կողմ թողնելով հոգևորականի այդ օրինազանց յանդգնութիւնը, վճռեցի այսուհետև «ՊԱՐԶ» սատրագրվել, որպէս զի զուակներս՝ Նուարդ, Կարինէ և Նորայրը՝ դարձեալ «Պարզեան» դառնան, որով ազատված կը լինի իմ անարատ ցեղս «ուրիշներից կարկատան վերցրած և ամօթաբեր» տիտղոսը գործածելուց, իսկ ինչ կը վերաբերէ նոյնի գոկումենտներից ջնջելու, որոնք ինձ կողեժսկի սեկրետարութեան են հասցրել, դրա մասին թող անվախ սրբազանն հոգայ։

ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՊԱՐԶ

(2.) 1—1

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

ԲԺՇԿԱՊԵՏ Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ

Հիմնված 1880 թ.

(Գուկիա. Վօսկնօցվի արձանի հանդէպ)

Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից

ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ

Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վիրաբուժութեան, վեներական (սիֆիլիս) և մկանսեռ. հ.

Յ. Մ. ՋԻՆՕՎԱՆԻ—9½—10 ժ. աչքի. ներքին և նէարդային։

Մ. Գ. ԱԽԻՏԻՆԵԱՆ—11—12 ժ. մորթու, վեներական և միզասեռ. հիւանդութիւնն։

Զ. Ի. ԲԱԲԱՆԱՅԵՆՑ—10—11 ժ. մանկաբարձութեան, կանանց և երեխայոց հ.

Ի. Գ. ԷՋԻԼԻԵՎ—12—1 ժ. ականջի, քթի և կոկորդի

Ա. Գ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆՑ—1—1½ ժ. ներքին և երեխայոց հ.

ԳՈՆ-ԲԵՅԵՆԵԿ Ա. Ի. ՇԶԵՐԲԻՆԻՆԱ—1½-2 ժ. մանկաբարձութեան և գանձանց հ.

Գ. Յ. ԳՈՒՐԳԵՆՕՎ—1—2 ժ. կանանց հ. և մանկաբարձութիւն։

ԵՐԻԿՈՆԵՐԸ

Ա. Մ. ՓՈՒՂԻՆՕՎ—5—6 ժ. ներքին և երեխայոց հ. ծաղկանաց։

Ե. Դ. ԱԶԻԱՆՑ—6—7 ժ. ներքին հիւանդ.

Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԻԱՆ—7—7½ ժ.

Վճարը 50 կ. չքաւորները ձրի։ Համաներկրդի (ֆօնդ ոլիսմ) և օգնեցեալի համար առանձին։

Հիւանդանոցի վիրաբոյժ՝

բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան

Բ Ժ Ի Շ Կ

Լեւոն Օհանջանեան

Մասնագէտ միզային, վեներական, սիֆիլիսի և կաշուի հիւանդութիւններին։ Ընդունում է առաւօտեան 9-ից մինչև 11 ժամը, երեկոյեան 6—9 ժամ.։ Կանանց և երեխաների համար 11—12 ժ.։ Հասցէն անկիւն Գօլովինսկի պրօսպէկտի և Կազանսկայա փողոցի, տուն Թամամշեանի։ Մուտքը Կազանսկի փողոցից № 2.

(ա. օ.) 137—300

Ս. Գ. Շերմազանեան

Ընդունում է հիւանդներին ամեն օր 9 ժ.—2 ժ. և երեկոյեան 4—7 ժամը։ Երևանեան հրապարակ, տ. Գուրգենովի № 7. պալիեզդ նօտար Մղեբրովի։ (և.հ.շ.) 9—100

Բ Ժ Ի Շ Կ Ա Պ Ե Տ

Մ. Գ. ՋԱԽԱՐԻԳԵԱՆ

Ներքին եւ նեարվային հիւանդութիւնների

Ընդունում է առաւօտեան ժամի 10—12-ը և երեկոյեան ժամը 6—7։ Լէրմօնտովսկայա փողոց, տուն № 16։

(ա. օ.) 14—50

ԲԺԻՇԿ Ա. ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ

Ընդունում է մանաւորապէս սիֆիլիս, միզային, վեներական և մորթու սխալ ունեցող հիւանդներին ամենայն օր, առաւ. 12—2 ժ. և 6—8 երեկ. Սօլօլակ, անկիւն Բերուսօվսկի և Գասկեվիչյ փող. № 33/15 տ. Միրիմանեանի (նախկին օրիորդաց 3-դ գիմազ. տուն)։

(ա. օ.) 79—100

Հ Ր Ա Հ Է Ր

Այսու պատիւ ունիմ խնդրել ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցու յարգելի ծխականներիդ շնորհ բերել եկեղեցի ընդհանուր ժողովի, որ կայանալու է կիրակի, ամսոյս 30-ին, առաւօտեան 11 ժամին,—1) ընտրելու 3 հաշուեքննիչներ իմ անցեալ 1904/5 թ. հաշիւները քննելու համար, 2) խորհրդածելու դպրոցի մասին, 5) կիսաշէն պատը շինելու մասին, 4) փողոցի կողմը մայթը կարգի գցելու և ուրիշ կարևոր հարցերի մասին

Ցարգանօք՝ երէցփոխ Գ. Բաբուրեանց

(2.) 1—1

Հ Ր Ա Հ Է Ր

Խնդրում եմ 30 ամսոյս, կիրակի, ժամի 12-ին, զինի ս. պատարագի, շնորհ բերել Զրկինեանց ս. Կարապետ եկեղեցի՝ ծխականների ժողովի շարունակութեանն մասնակցելու, ուր, համաձայն սրբ. առաջնորդի հրամանի, ընտրելու են՝

1) Մի պատգամաւոր «Հայ-թուրքական» մասնաժողովի համար։

2) Հոգաբարձուներ՝ Զրկինեան ս. Կարապետ եկեղեցւոյ ծխական դպրոցի համար։

Ժողովին կարող է մասնակցել ընտանիքի ամեն մի արական անդամն, եթէ տարիքը 25-ից պակաս չէ։

Նախագահ ժողովի՝ Գրիգորիս ք. Երզնկեանց

(2.) 1—1

Յ Ա Յ Տ Ա Ր Ա Ր Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն

Մայն ապրիլի 30-ին, կիրակի, առաւօտեան ժամի 12-ին, աճուրդով կը տրվի կապալով Տափի-Թաղի (Ռամոյեանց) ս. Գէորգ եկեղեցու երկու խանութները, կից Սէվերնի-Նօմերներ հիւրանոցի, մայիսի 1-ից։ Աճուրդը տեղի կունենայ տրվելիք խանութներում։

(ու.շ.վ.) 2—3

Որդիս Միսաք Պօտիկեան, որ մի քանի տարիներէ ի վեր Ռուսաստանում—Եալտայում կը գտնուէր, բաւական ժամանակ է, որ նամակ չէ գրում։ Մոլորված ոչխարի նման ուր գնաց չը գիտեմ, օր և գիշեր աղի արցունք կը քամեմ. չեմ գիտէր, թէ ուր մնաց կամ ինչ վիճակի մէջ է։ Իմ թշուառութիւնս մի կողմը թողած նրա վրա կը մտածեմ։ Եկէ՛ Նրա որդեղ լինելը ստուգելով ինձի իմացնէիք, թշուառ մօր մը արցունքը սրբած պիտի ըլլաք. և գիտէք թէ որքան բան կարժէ, թշուառի մը արտասուքը սրբելը։

Կաղաչեմ, կը պաղատեմ, լսեցէք տառապելոյս ձայնին և ի մտաց որդւոյս ուր ըլլալուն ուրախարեր լուրը տուէք, որով յանհունս շնորհապարտ պիտի թողուք զիս։

Մնամ ձեզի յաւէտ բարեմաղթող Մարիամ Պօտիկեան։

Երզնկա քաղաք 2—2

Հ Ր Ա Հ Է Ր

Համաձայն թեմիս բարձր սրբազան առաջնորդի առաջադրութեան, առաջիկայ կիրակի, ապրիլի 30-ին, պատարագից յետոյ, ժամի 12-ին, ս. Աստուած Զգաշէն եկեղեցում լինելու է ծխական երկրորդ և վերջին ժողով՝ ընտրելու մի ներկայացուցիչ Թիֆլիսի նահանգապետի կազմած հայ-թուրքական խաղաղարար մասնաժողովին մասնակցելու, ուստի պ.պ. ծխականները վերջին անգամ հրաւիրվում են եկեղեցի որոշեալ ժամին, մասնակցելու ընտրութեանը։ Առանձին հրաւիրագրեր չեն ուղարկվիր։

Գէորգ աւագ քահ. Աբրահամեան

(2.կ.) 1—2

Հարկաւոր է

Մի հաւատարիմ, գործունեայ երիտասարդ, ընկերացու քիչ դրամագլխով։ Կանցելարսկի, գալանտէրէյնի, կանդիտորների և մասնաւոր բակալէյնի, խանութի համար. գործին հմուտ չը լինելը հոգ չէ։ Ելիսավետինսկի № 58 դիմել Թումանեանցին։

(2.) 1—1

ԱՏԱՄՆԵՐ

արհեստական, մաքրել, պլօմբ ածել, բժշկել և այլն։ Գր. Մատ. Իսիկեվ. Միխայլով, 90. գերմանական եկեղեցու դիմաց։ Երկաթուղային ծառայողներին, ուսանողներին և չքաւորներին զիջմամբ։ (կ.չ.ու.) 4—15

Բ Ժ Ի Շ Կ

Գ. Ն. ՄԱՂԱՔԵԱՆ

Մասնագէտ ներքին և երեխայոց հիւանդութիւնների։ Ընդունելութիւնը ամեն օր 12—1 ժ. առա. և 5—6 երեկ.

Միխայլովսկի պր. տ. Ճավճանիձէի № 36.

(կ.չ.ու.) 7—50

Հ. ԱՆԴՐԻԱՍԵԱՆ

ԲԵՐԼԻՆ

Արտաքին և ներքին ապրանաց և այլ ամենատեսակ տեղեկութիւնների համար դիմել հետևեալ հասցէով։

H. Andreassian, Berlin—Friedenau.

(ու) 3—10

Բ Ժ Շ Կ Ա Պ Ե Տ

Գ. Ա. ՀԱԽՎԵՐԴԵԱՆ

Մասնագէտ միզային, վեներական և սիֆիլիսական հիւանդութիւնների. ընդունում է հիւանդներին ամենայն օր, առաւեան 12—1 ժամը, իսկ երեկ. 6-ից մինչև 8-ը։ Կուկիա, Սեմիոնովսկի փողոց № 20։

(ու. կ. ե.) 20—20

ՀԱՅ ՕՐԻՈՐԴ

լաւ ընտանիքից, ցանկանում է բոնների պաշտօն, գիտէ լաւ հայերէն, ռուսերէն, ծանօթ է և ֆրանսերէնի հետ։ Կարող է ընկերակցել ճանապարհորդելու։

Հասցէս. Ростовъ На/Дону До востребования Ж! К.

(և. հ. շ.) 3—3

ՄԻ ՊԱՐՈՆ

որ ծանօթ է կարնատեսութեան և նոյնպէս հաւատապահութեան հետ, ցանկանում է ունենալ կառավարչի կամ վարպետի պաշտօն գաւառներում։ Հասցէն՝ Թիֆլիս, Վեր.իմմինսկայա փողոց, հայոց էժանագին դրադարան Գ. Ց.-ին։

(հ. շ.) 2—2

ԵՐԿԱ